

Ana Popović

**ETNIČKI STEREOTIPI U BUGARSKOJ
FRAZEOLOGIJI**

diplomski rad

Zagreb, prosinac 2015.

EDICIJA A-302

Urednik edicije:

Hrvoje Japirko

Grafički dizajn:

Matea Janković

Prijelom:

Mia Kus

Tisak:

UVEZ d.o.o.

Nakladnik:

Klub studenata južne slavistike A-302 (za nakladnika: Hrvoje Japirko)

Objavljivanje knjige omogućili:

Filozofski fakultet u Zagrebu i Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Zagreb, prosinac 2015.

ISBN 978-953-58388-7-6

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 000921487.

Ana Popović

**ETNIČKI STEREOTIPI U BUGARSKOJ
FRAZEOLOGIJI**

diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Penka Barakova

A★302

**KLUB STUDENATA
JUŽNE SLAVISTIKE
FILOZOFSKOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

SADRŽAJ

1. UVOD	9
2. PREDRASUDE, STEREOTIPI I STEREOTIPIZIRANJE	11
2.1. Što su to predrasude?	11
2.2. Je li prirodno da ljudi imaju predrasude?	12
2.3. Stereotipi i stereotipiziranje	13
2.4. Zašto stereotipi postoje kada znamo da su oni iskrivljena slika stvarnosti?	14
3. OSNOVNE OSOBINE FRAZELOGIJE, FRAZEMA, ETNONIMA I TOPONIMA	15
3.1. Što je frazeologija?	15
3.2. Što je frazem?	15
3.3. Što je etnonim?	17
3.4. Što je toponim?	18
4. KORPUS	18
5. FRAZEMI SA SASTAVNICOM ETNONIMA ILI TOPONIMA	20
5.1. Albanac	20
5.2. Arap	22
5.3. Armenac	23
5.4. Beč (Виена)	26
5.5. Ciganin i Ciganka (Romi)	27
5.6. Englez i Francuz	33
5.7. Grk	35
5.8. Kina i Azija	37
5.9. Rus	38

5.10. Turčin	39
5.11. Vlasi	43
5.12. Židov	45
5.13. Balkan i autoetnonimski frazemi	46
6. ZAKLJUČAK	49
7. RJEČNICI	51
7.1. Rječnik frazema iz frazeološkog rječnika	51
7.2. Rječnik frazema iz frazeoloških radova	54
7.3. Rječnik izraza s toponimskom ili etnonimskom sastavnicom	62
8. POPIS LITERATURE	65

*Puno je teže razbiti predrasudu
nego atom.*

Albert Einstein

1. UVOD

Na pitanje *što je to jezik* postoji mnogo odgovora. Različiti ljudi ga različito definiraju i doživljavaju. Ono oko čega se svi slažu jest da jezik funkcionira riječima te kombiniranjem istih. No, riječi se međusobno *udružuju, lijepe* i tako tvore sintagmatske cjeline po smislu i značenju, čineći slobodne i neslobodne veze. Kod neslobodnih sveza riječi, riječi gube svoje samostalno značenje i skup riječi dobiva novo preneseno značenje. Tako se tvori jedan poseban jezik, *podjezik* jezika – jezik frazema.

Kada govorimo o frazemima, obično se ističe njihova specifičnost i endemičnost u svakom jeziku jer su proizašli iz posebnosti jedne kulture. Frazemima nije uvijek moguće odrediti ishodište ili puteve širenja. Samo je kod nekih frazema prezentan motivacijski sklop njihova nastajanja. Puno su češći oni koji su nastali kao posljedica iskustva u jezičnim zajednicama, koja se slikovito pretaču u frazemske izraze. Oni tvore jednu autohtonu i autonomnu pojavu u jeziku.

S obzirom na povijest, kulturne i jezične dodire, međusobnu trgovinu i svjetonazore brojnih etničkih skupina, sasvim je plauzibilno očekivati kako ćemo u bugarskom jeziku pronaći pretakanja različitih iskustava u frazeme obojene kulturnim predrasudama i stereotipima. Kontakti i međusobna suradnja gotovo beziznimno rezultiraju ustaljivanjem izvjesnih stavova o nekom narodu na osnovi doživljaja pojedinaca ili skupine određenog naroda. Repeticijom osobnog doživljaja i stava dolazi do rasprostranjivanja određene slike. Tada se stvara stereotip, a njegovim verbalnim ponavljanjem dolazi do pojave jezičnog stereotipa.

Općenito uzevši, mnogo se frazema u bugarskoj, ali i hrvatskoj frazeologiji odnosi na ljudske osobine, temperament, vanjštinu, ponašanje i navike. S obzirom na to da te karakteristike gotovo uvijek nastojimo povezati s članovima različitih naroda, vjera i rasa, one postaju odlikama cijele skupine. To uostalom i nije neobična pojava jer identitet ne možemo konstruirati bez različitosti – vlastito se zrcali u tuđem i obratno. U tom smislu, možemo promatrati odnos prema *tuđem* i *drugom* kroz stereotipe.

Osobine koje uvidamo kod drugih naroda nerijetko su negativne, a frazemima se iskazuje ljudska glupost, lijenost, sklonost pušenju, alkoholu, agresivnosti, prijevari itd.

Budući da je jezik baština jednog naroda, ukupnost iz prošlosti sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara, a da su frazemi posebno bogatstvo jednog jezika i zrcalo kulture naroda, u ovom radu proučavat ćemo stereotipne slike etnonima i toponima u bugarskoj frazeologiji.

Osim toga, ovaj rad zamišljen je kao nastojanje da se stereotipni frazemi smjeste u širi okvir procesa jezičnog razvoja i obogaćivanja te da se pokažu određene tendencije u oblicima i uporabi ovog tipa jezičnog korpusa.

2. PREDRASUDE, STEREOTIPI I STEREOTIPIZIRANJE

2.1. ŠTO SU TO PREDRASUDE?

Proučavajući literaturu o socijalnoj psihologiji, društvenim stereotipima i predrasudama, naišla sam na jednu pošalicu čije je mjesto radnje Bosna. Zapitali Hasana, sekretara nekog općinskog komiteta, ima li u njegovoj općini kakav nacionalist ili šovinist. A Hasan odgovori: „Jok, nema ga. A kad bi ga bilo, skinuli bi mu glavu, onako – ko Vlahu!“.

Područje Balkana silno je intrigantno za ispitivanje predrasuda i stereotipa među etničkim i religioznim grupama, ali i među pojedinim regijama. Kako su se konkretno na području Bugarske tokom povijesti susretala razna carstva, religije i kulture, prilika za stvaranje predrasuda bilo je napretek. Naime, svaka kultura koja se nalazi u podređenom položaju u odnosu na drugu se želi afirmirati i nastoji se ograditi te separirati od *onih drugih*, iako možda njoj vrlo sličnih kultura. U takvim situacijama dolazi do formiranja *vlastitog stava* o pripadnicima druge grupe. U tom kontekstu, predrasuda se može definirati upravo kao *neprijateljski ili negativni stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi, koji se zasniva isključivo na njihovom članstvu u toj grupi* (Aronson, Wilson, Akert, 2005:460). Primjerice, ukoliko konstatiramo kako netko ima predrasude prema Turcima, time mislimo da je ta osoba sklona hladnom ili neprijateljskom ponašanju prema Turcima i da osjeća da su svi Turci isti. Dakle, osobine koje ta osoba pripisuje Turcima su negativne i nekritički se pripisuju na grupu Turaka kao cjelinu, pri čemu će individualne osobine pojedinca biti nezamijećene, zanemarene ili čak marginalizirane i nazvane izuzetkom. Predrasude (lat. *praejudicium*) su dakle, negativni *kulturni stavovi* usmjereni protiv pojedinaca ili grupa ljudi. Međutim, ljudi u svojoj svijesti vrlo često ne percipiraju da imaju predrasude prema kome, baš kao i u uvodnoj pošalici. No, postoje i oni koji su svjesni toga da gaje određene predrasude prema kome, ali te predrasude vide kao opću i univerzalnu istinu te kao takve ih opravdavaju. Jer, i sam pojam *predrasuda* dolazi od riječi *prejudge*, što znači suditi unaprijed, bez dovoljnih informacija ili znanja (Merriam-Webster *Online Dictionary*).

2.2. JE LI PRIRODNO DA LJUDI IMAJU PREDRASUDE?

S obzirom na to da živimo u modernom društvu, kada je cijeli svijet udaljen samo klikom miša od udobnog naslonjača u našoj dnevnoj sobi i kada smo u treptaj oka povezani s drugim krajem zemaljske kugle, nameće nam se pitanje - je li prirodno i normalno da ljudi imaju predrasude? Je li to *bolest* modernoga doba?

Prema evolucijskim psiholozima, predrasude se mogu uočiti i kod životinja. Naime, *životinje imaju izraženu tendenciju povoljnijeg odnosa prema genetski sličnim životinjama i izražavanju straha i prezira prema genetski različitim organizmima, čak i ako im oni nikada nisu nanijeli nikakvu štetu* (Aronson, Wilson, Akert, 2005:466). Takvo ponašanje uočeno je i kod urođeničkih plemena u Papui, Novoj Gvineji. Naime, antropolog Oosterwal koji je boravio ondje, napuštajući jedno selo plemena Bora-Bora bio je upozoren da ne ide u susjedna sela u kojima žive plemena Wafima, Darantu i Foja, s argumentima: *Nemoj ići Wafima, Darantu i Foja plemenima. Wafi su prljavi, glupi i zločesti, a Darantima ne možeš vjerovati, oni su podmukli. Foje ne poznajemo, ali smo čuli da su divlji i okrutni* (Bremer, 1996:161-171). Oosterwal se nije dao smesti i krenuo je u posjet dotičnim plemenima te ustvrdio kako nisu prljavi, okrutni niti podmukli, već vrlo gostoljubivi i srdačni. Kada je svojim novim domaćinima spomenuo odakle dolazi, upitali su ga nije li se bojao živjeti među pripadnicima plemena Bora-Bora. Kada je Oosterwal odgovorio negativno i naglasio kako je pleme srdačno i miroljubivo, uslijedila je rasprava i odgovor kako oni zasigurno znaju da je pleme Bora-Bora izrazito okrutno, iako nisu nikada bili u direktnom kontaktu s njime (Bremer, 1996:161-171).

Spomenuto istraživanje sadrži cijeli niz temeljnih spoznaja koje su za ovu temu od ključne važnosti. Zaključak je, dakle, da su predrasude sastavni dio naše svijesti i biološkog mehanizma preživljavanja. One se mogu kretati od minimalnih – favoriziranja vlastite obitelji, do onih većih i opasnih – izražavanja neprijateljstva prema pripadnicima druge rase, vjere, nacionalnosti, spola itd. Za društvenu predrasudu karakteristično je da ljudi na osnovu svojega stava prema jednoj kategoriji ljudi zauzimaju konkretne stavove, bez osobnog provjeravanja je li taj stav opravdan ili ne. Međutim, ono oko čega se većina socijalnih psihologa opet slaže, jest to da je *sadržaj predrasuda potrebno naučiti*. Ukoliko je osoba odrasla u okruženju potpuno izoliranom od predrasuda, ta osoba neće imati predrasudu o npr. *prljavim i*

lijenim Ciganima, a njezin susret s pripadnicima te stereotipizirane skupine može završiti nekim sasvim drugačijim dojmom. Dakle, uolikoj mjeri će pojedinac usvojiti predrasude i hoće li ih usvojiti uopće, ovisi o okolini u kojoj on odrasta, kao i o njegovim osobnim stavovima i vrijednostima. No, neminovno je da predrasude gotovo beziznimno dovode do stvaranja stereotipa, odnosno do stereotipiziranja.

2.3. STEREOTIPI I STEREOTIPIZIRANJE

Pojam *stereotip* (grč. *stereos* = čvrst, ukočen; *typos* = znak ili lik) prvotno se odnosio na štamparsku matricu koja se, jednom načinjena, teško može mijenjati. U kontekst društvenih znanosti ga je prvi uveo 1922. godine novinar Walter Lippman, u svom radu *Public Opinion*. Lippman je ujedno i autor prvotne i polazišne definicije stereotipa: *Stereotipi su slike u našim glavama* (Simić, 1988). Također, autor navodi kako su te slike *konstrukcije koje su činjenično netočne, rigidno nefleksibilne i utemeljene na nelogičnu rasuđivanju*. Osnovno im je obilježje beziznimno upravo - pristranost. Što god da opisuju, stereotipi to opisuju odgovarajućim osjećajem. Lippman ističe kako je stereotip *čvrst skup uvjerenja o tipičnim osobinama i načinu ponašanja drugoga ili drugih, pojedinca ili skupine, i predstavlja podlogu za razvitak afektivnoga odnosa prema drugima te uvjetuje norme ponašanja koje u tom odnosu vrijede* (Simić, 1988).

U psihologiji se ističe kako stereotipe karakteriziraju tri osobine:

1. ljudi se karakteriziraju po vrlo vidljivim značajkama kao što su rasa, spol, nacionalnost, fizički izgled itd.;
2. svim članovima te kategorije ili društvene grupe pripisuje se posjedovanje istih značajki;
3. bilo kojem pojedincu za kojeg se percipira da pripada toj grupi pripisuje se posjedovanje tih stereotipnih značajki (Pennington, 2001:119).

Stereotipi su, stoga, prepojednostavljene i previše generalizirane opće apstrakcije o grupama ljudi. Jedna vrsta stereotipa su i etnički stereotipi – pojednostavljene predodžbe o tipičnoj osobini pripadnika etničke skupine. Oni oslikavaju i dočaravaju kulturna vjerovanja. Ta vjerovanja su uglavnom netočna, međutim ponekad mogu sadržavati i zrno istine.

2.4. ZAŠTO STEREOTIPI POSTOJE AKO ZNAMO DA SU ONI ISKRIVLJENA SLIKA STVARNOSTI?

Danas bismo rekli kako su stereotipi *zajednička* ili *opća* vjerovanja o osobinama ličnosti i ponašanju članova grupe te da su oni ništa drugo nego negativni stavovi koje ljudi koriste kako bi opravdali diskriminaciju i sukob s drugima. No, američki psiholog Gordon Allport u svojoj knjizi *The Nature of Prejudice* iz 1958., navodi da stereotipi olakšavaju pojedincu odgovaranje na kompleksno socijalno okruženje, odnosno da ljudi neizbježno kategoriziraju objekte i ljude u svojoj svijesti. Analogno toj teoriji, stereotipi i predrasude su potpuno normalni, što se pak kosi s nekadašnjim teorijama po kojima su predrasude odraz patoloških poremećaja ličnosti.

Naime, Allport smatra da um kategorizira događaje iz okoline te na taj način samome sebi olakšava prilagodbu toj istoj okolini. Dakle, jednako kako ljudi kategoriziraju namještaj u stolove i stolce, pa stavljaju hranu na jedne a sjedaju na druge, tako i ljudi kategoriziraju jedni druge u vlastite i vanjske grupe, *voleći* jedne a *mrzeći* druge. Vodeći se Allportovim teoretiziranjima, legitimno je zaključiti kako se stereotipi automatski i neizbježno aktiviraju kad osoba dođe u kontakt s pripadnikom grupe koja je predmet stereotipiziranja. Prema autoru, socijalni stereotipi kao takvi povlače za sobom praktične posljedice jer upravljaju socijalnim ponašanjem, odnosno određuju ponašanje pojedinca u odnosu na ponašanje onih ljudi koji su stereotipizirani. Stereotipe, dakle, možemo definirati kao unaprijed prihvaćena mišljenja o bilo kojem predmetu. Ta prihvaćena mišljenja se vrlo često pokazuju pogrešnima.

Međutim, nameće se pitanje – zašto stereotipi opstaju u našoj svijesti, kada znamo da se radi o jako iskrivljenoj slici stvarnosti? Allport smatra kako odgovor leži u tome da stereotipi imaju pozitivnu *funkciju*, oni nameću red u potencijalno kaotičnu socijalnu okolinu. Bez *etiketiranja*, odnosno *pospremanja ljudi u pretinac*, društvene interakcije se ne bi mogle odvijati na način na koji se odvijaju. Ljudskom umu potreban je sustav koji će ga navoditi i pomoću kojeg će filtrirati svoju svakodnevicu. Kao takvi, oni služe kao korisni *vodiči*, ali samo ponekad, jer nerijetko nude ograničenja *spoznajne ekonomičnosti*. Tako, uz svoju potrebnu pozitivnu funkciju, stereotipi često rezultiraju pristranostima jer počivaju na načinu pojednostavljivanja i predviđanja ljudskog ponašanja.

3. OSNOVNE OSOBINE FRAZELOGIJE, FRAZEMA, ETNONIMA I TOPONIMA

3.1. ŠTO JE FRAZELOGIJA?

Za frazeologiju se često kaže da je najmlađa lingvistička disciplina. Počela se izdvajati iz leksikologije tek sredinom prošlog stoljeća, a u Hrvatskoj se počela izučavati tek početkom 70-ih godina 20. stoljeća (Fink–Arsovski, 2002:6).

Frazeologija je jedna od lingvističkih disciplina koja je izrazito višeslojna i koja se može promatrati iz različitih perspektiva. Pozovemo li se na tumačenje Fink – Arsovski, termin frazeologija dolazi od grčke riječi *phrasis*, što znači *izraz* i grčke riječi *lógos*, koja znači *riječ, govor* (Fink–Arsovski, 2002:5). Značenje prve riječi u terminu nam sugerira na lingvističku disciplinu koja se bavi proučavanjem ustaljenih izraza čvrste strukture, a druga riječ nam ukazuje na ukupnost frazema raspoređenih prema različitim kriterijima. Taj kriterij može biti npr. komponenta određenog semantičkog polja, pa tako imamo *zoonimnu frazeologiju, somatsku frazeologiju, internacionalnu frazeologiju, nacionalnu frazeologiju, posuđenu frazeologiju* itd. (Fink–Arsovski, 2002:5).

Proučavanje frazema kroz sastavnicu etnonima i toponima spada pod *nacionalnu frazeologiju*, jer kao što je navedeno u Uvodu, takvi frazemi su nastali kao posljedica iskustva u jezičnim zajednicama i kao takvi pripadaju iskustvu jednog naroda, odnosno imaju nacionalni karakter.

3.2. ŠTO JE FRAZEM?

Osnovna jedinica frazeologije jest *frazem* (Fink–Arsovski, 2002:6). Prema starijim teorijama, frazem se sastoji od najmanje dvije punoznačne riječi koje čine cjelovitu i čvrstu strukturu. Tako je na frazeme gledao i Josip Matešić, koji je u predgovoru *Frazeološkog rječnika hrvatskog i srpskog jezika* iz 1982., naveo kako su *frazemi jedinice jezika značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproduciraju u govornom aktu, raspoložujući pri tome najmanje dvjema punoznačnim (autosemantičkim) riječima*. U suvremenoj hrvatskoj teoriji pak, prihvaćeno je mišljenje da minimalni frazem može imati jednu punoznačnu i jednu nepunoznačnu riječ, pod uvjetom da one čine cjelovitu i čvrstu strukturu.

U *Enciklopediji suvremenog bugarskog jezika* stoji kako su *frazemi analitičke i opisne leksičke jedinice, čije je leksičko značenje identično značenju svake riječi, ali se od njega razlikuje svojom ekspresivnošću* (2000:534). Istaknuto je kako je frazeološko značenje, za razliku od leksičkog značenja, puno složenije. Po stupnju svoje ekspresivnosti, u bugarskom ih se jeziku dijeli na tri vrste: *nepotpune, potpune i idiomatske frazeme*. Kod nepotpunih, sastavnice nisu toliko usko povezane i nisu posve izgubile svoje samostalno leksičko značenje, odnosno samo jedna od njih ima preneseno značenje, npr. *изпадам в страх (паника, ужас...)*. Kod potpunih je prisutna vrlo tijesna veza između sastavnica jer im je samostalno leksičko značenje gotovo sasvim izbljedito. Semantička motiviranost im je posredna i sasvim su prenesenog značenja. Prvotno značenje im ponekad ostane očuvano, ali samo kao unutrašnja forma frazema, npr. *запретвам ръкави, свързвам двама края*. Njihovo frazeološko značenje potpuno je povezano i nije moguće zamijeniti niti jednu sastavnicu njezinim sinonimom. Idiomatski frazemi su takva vrsta frazema čije značenje ne ovisi o značenju njegovih sastavnica, odnosno svake riječi posebno, zato što je svaka njihova semantička motiviranost iščezla. Njihova veza je samo povijesna, unutrašnja forma više ne uopće ne postoji, a značenje im je isključivo apstraktno i preneseno, kao npr. u frazemu *ябълка на раздора*¹ (Rusinov, Georgiev, 2000:534-536).

Frazeme u hrvatskom jeziku vrlo slično definira i Antica Menac koja razlikuje dvije vrste veza riječi, *slobodnu i frazeološku* (Menac 2007:9). Prema njenom viđenju, u slobodnoj vezi riječi svaka sastavnica zadržava svoje značenje, npr. *čitati knjigu*, dok u frazeološkim vezama riječi jedna ili više sastavnica gube svoje prvotno značenje, odnosno dolazi do promjene značenja jedne ili više sastavnica. Frazeološke veze riječi su, dakle, gotove i cjelovite jedinice koje se ostvaruju u govornome procesu. Primjer frazeološke veze je frazem *desna ruka* u kojemu je riječ *desna* izgubila svoje značenje – više ne znači položaj u prostoru, a riječ *ruka* se više ne odnosi na dio tijela. Iz navedenog primjera transparentno je da značenje frazema ne proizlazi iz *zbroja značenja* pojedinih sastavnica, već da je

---

¹ Erida, božica svade, započela je lanac događaja koji su doveli do Trojanskoga rata, odnosno najvećega rata u grčkoj mitologiji. Erida je na stol bacila zlatnu jabuku na kojoj je pisalo „Za najljepšu“, zlobno se podsmjehujući ostalim božicama koje su se otimala za jabuku. Svaka od njih bila je uvjerena kako jabuka treba pripasti baš njoj. Budući da bogovi nisu mogli umiriti božice, Zeus ih je poslao princu Parisu iz Troje koji je trebao donijeti odluku kome će jabuka pripasti. Taj događaj neposredno je uzrokovao Trojanski rat.

značenje frazema fiksno i predstavlja jednu nerazdjeljivu cjelinu, a u našem slučaju to je *vjerni pomoćnik*. U prilog toj teoriji ide i usporedivo mišljenje Fink-Arsovski, kako se frazemi ne stvaraju u govornom procesu izvornog govornika jednog jezika, nego se kao već zapamćena, usvojena ili naučena cjelina uključuju u diskurs (2002:6). Govornik ne može samoinicijativno promijeniti sastavnice njihovim sinonimima jer bi time frazeološka veza izgubila svoje značenje, što je pak analogno teoriji iznešenoj u *Enciklopediji suvremenog bugarskog jezika*.

Na primjeru frazema *oprati uši* također tako možemo vidjeti da identična veza ujedno može biti i slobodna i frazeološka, a samo će nam kontekst ili situacija u kojoj se određena veza pojavi pokazati o kojem je značenju riječ. Kod slobodne veze, značenje frazema *oprati uši* bit će doslovno, dok će kod frazeološke veze značenje biti *ukrotiti uši* (Menac 2007:11). Antica Menac upravo tu *frazeološku vezu*, koja se reproducira u unaprijed određenom obliku, definira frazedom.

Većinu frazema koji su nastali na bazi neslobodne sveze riječi karakterizira slikovitost. Između ostalog, frazemi su vrlo stabilni i sporo stare. Zbog toga u sebi čuvaju, kako materijalni inventar starijih civilizacija, tako i staro duhovno iskustvo i etiku jednog naroda. Prema Mesingeru, *frazem je i antropološki fenomen i indikator za dubinsko upoznavanje civilizacija* (Mesinger, 1997:59).

3.3. ŠTO JE ETNONIM?

Pozovemo li se na definiciju našeg jezikoslovca Vladimira Anića, zaključit ćemo kako je *etnonim ime etničke zajednice, pripadnika naroda i narodnosnih skupina* (Hrvatski jezični portal). S obzirom na to, u ovaj rad su uz službene nazive etnika (Albanac, Turčin, Hrvat...) uključene i razgovorne inačice pejorativne konotacije (npr. Cigan). Ujedno, uključeni su i oni frazemi koji sadrže pridjevsku sastavnicu koja je po svojoj strukturi identična etnonimskoj pridjevskoj sastavnici, ali se ne odnosi na etnika nego je izvedenica naziva države, npr. Turska – tursko. S obzirom na to da pod pojmom etnonima smatramo isključivo pripadnika određene nacionalne zajednice, u istraživanje nisu uključeni frazemi s nazivima plemena ili pripadnicima rase (*черен като негър, като абориген...*).

3.4. ŠTO JE TOPONIM?

Prihvatimo li ponovno Aničevu definiciju kao relevantnu, saznat ćemo kako je toponim vlastito ime naselja (grada, sela) i zemljopisnog objekta (mora, rijeke, planine itd.). Imajući tu definiciju na umu, u rad su uključeni i frazemi s pridjevskom toponimskom sastavnicom, npr. Beč – bečki, Balkan – balkanski.

4. KORPUS

Promišljanja u ovome radu vođena su mišlju kako se u bugarskom jeziku (kao uostalom i svim ostalim jezicima na svijetu) neizbježno koriste frazemi sa sastavnicom etnonima i toponima. Pitanje koje nam se odmah nameće jest pitanje opravdanosti generalizacije koja za sobom povlači problem predrasuda, koje pak neizostavno sa sobom donose i stereotipe. Međutim, ovaj rad ne pretendira potvrđivati ili opovrgavati frazeološke stereotipe i baviti se njihovom (ne)opravdanošću, već prikazati koji su i objasniti na koji su se način predrasude i stereotipi o drugim narodima ustalili u frazeologiji bugarskog jezika te ponekad povući paralele s istim ili sličnim frazemima u hrvatskom jeziku.

Na prikupljenom materijalu obrađuju se frazemi na bugarskom jeziku, s etnonimskom i toponimskom sastavnicom. Također, u rad su uključeni i izrazi koji po svojoj strogoj definiciji nisu frazemi (jer nisu desemantizirani), ali ulaze u širu frazeologiju i kao takvi ulaze u okvir teme. Etnonimska ili toponimska se sastavnica u njima javlja kao

- imenica ili
- pridjevska izvedenica – kao opisni, posvojni ili poimeničeni pridjev, tj. etnonimska izvedenica.

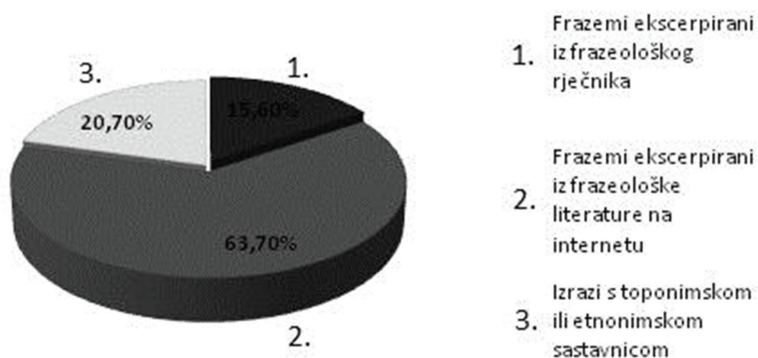
Korpus za ovo istraživanje ekscerpiran je iz frazeološkog rječnika bugarskog jezika, a dopunjen primjerima pronađenim u frazeološkoj literaturi na internetu te obuhvaća jedinice koje se ne pojavljuju u rječnicima. Svakako, analizirani materijal nije sveobuhvatan popis frazema s etnonimskom ili toponimskom sastavnicom u bugarskom jeziku.

Frazemi su u korpusu obrađeni i navedeni prema bugarskom abecednom redoslijedu i svrstani u tri kategorije – kategoriju onih koji su pronađeni u rječniku, kategoriju onih koji su pronađeni u znanstvenim radovima na

internetu te u kategoriju *izraza* s toponimskom ili etnonimskom sastavnicom. Korpus sadrži 165 frazema i izraza, od toga ih je 26 pronađeno u rječniku, a njih čak 139 u frazeološkim radovima pronađenim na internetu. Omjeri korpusa u postocima predočeni su Grafom 1.

Graf 1. Kategorije korpusa.

Kategorije korpusa

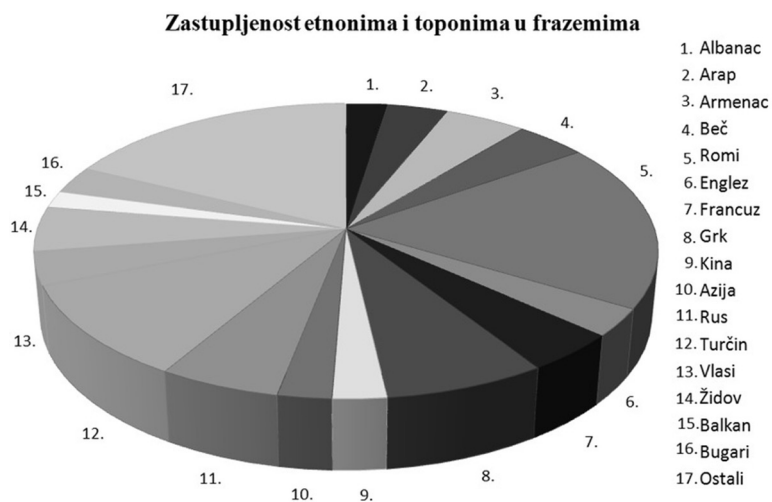
Analiza se oslanja na istraživanje stereotipa u sklopu sociologije i sociološke psihologije te je ograničena na semantički aspekt sa stajališta kognitivne lingvistike, tj. konceptualne analize.

5. FRAZEMI SA SASTAVNICOM ETNONIMA ILI TOPONIMA

5.1. ALBANAC

Krenemo li abecednim redoslijedom, prvi etnonim s kojim ćemo se susresti jest Albanac. Zanimljivo je da u izrađenom korpusu postoje četiri frazema s tom sastavnicom. Grafom 2 prikazana je zastupljenost svih etnonima i toponima u frazemima koji se nalaze u izrađenom korpusu.

Graf 2. Zastupljenost svih etnonima i toponima u bugarskoj frazeologiji.

Od gore spomenuta četiri frazema, tri su vrlo slična: *албански реотан съм, загрявам като албански реотан i имам албански реотан (реотани)*. Sva tri frazema imaju isto značenje, upotrebljavaju se u žargonu i ponižavajućem kontekstu, a znače da netko sporo shvaća, razumije i

teško opaža. Dakle, osobu koja nešto ne zna, ne razumije, Bugari opisuju frazomom ironične i podrugljive konotacije. Sljedeći frazem jest *албански бункер*, koji ponovno na podrugljiv način, opisuje nefunkcionalnu i neprivlačnu građevinu.

Istražujući etimologiju i motivacijski sklop nastajanja potonjih frazema, naišla sam na esej u kojem se govori upravo o tom frazemu. U eseju *Познаваме ли се на Балканите?* (Koleva, 2003.) stoji kako se frazem *албански реотан* u bugarskom jeziku pojavio prije dvadesetak godina, a podrazumijeva da čovjek *zagrijava* (*pali, kapira*) polako i da mu je potrebno više vremena da nešto shvati. Istaknemo li kako riječ *реотан* na hrvatskom jeziku znači *grijač* (najčešće onaj spiralnog oblika koji danas pronalazimo u pećnicama), frazem dobiva i pomalo šaljivu notu. Koleva (2003.) navodi kako taj frazem oslikava tipičan stav jednog prosječnog Bugarina prema svojim susjedima, a ističe i to kako Bugari često etiketiraju svoje susjede. Kao primjere kojima potvrđuje svoju tezu o etiketiranju navodi i frazeme *стиснат като грък, ревнив като македонец и тесногръд като турчин*.

Ukratko, Koleva zaključuje kako je taj frazem rezultat vremena kada se ova električna naprava proizvodila u gradu Tirani (glavnom i najvećem gradu Albanije), za vrijeme vladanja Enver Hodže. Ondje proizvedeni grijači bili su toliko loše kvalitete da su ostali zabilježeni u povijesti albanske industrije. Zbog toga se Albance smatralo nerazvijenim i zaostalim narodom, a s obzirom na to da je i njihovom proizvodu trebalo dosta vremena da započne s radom, oni su postali sinonim za ograničeni kapacitet mozga (glupost). Sukladno toj tezi, frazem *албански бункер* iz istih razloga također aludira na nešto nefunkcionalno, neupotrebljivo i neprivlačno. Pretražujući bugarske forume na internetu, uočila sam kako je frazem *албански реотан* vrlo frekventan u svakodnevnom govoru mladih Bugara.

Poredbeni frazemi u kojima se opisuje koncept ljudske umne ograničenosti prilično su brojni i u bugarskom i u hrvatskom jeziku. Međutim, ljudska glupost se puno češće izražava kroz uspoređivanje s predmetima (*glup kao ranj, glup kao klada, glup kao ćuskija, glup kao stup, глупав като гъбена чорба, глупав като галои*), dijelovima tijela (*glup kao guzica, тън задник*), životinjama (*glup kao tele, glup kao vol*) ili dijelovima dana (*glup kao noć, glup kao ponoć*), nego kroz etnonimske ili toponimske frazeme ili izraze. Iz toga se da zaključiti kako je primjer frazema *албански реотан* prilično jedinstven. Ipak, u hrvatskom jeziku

zabilježen je frazem *bistar kao boza* (balkanski napitak spravljen od kukuruzne krupice, kvasca i šećera), koji na latentan način donosi jednu etnonimsku notu. Dodamo li tome da postoji i izreka koja govori o tome kako Balkan počinje tamo gdje se pije boza, postaje sasvim jasno na što se aludira tim poredbenim frazedom. Također, vrlo je zanimljivo kako u ruskom jeziku postoji frazem *глупый как сибирский валенок*, što bi doslovno značilo *glup kao sibirski pustena čizma*.

Međutim, u članku *Кого обичат и кого недолюбват българите?* (Nenkova, 2012.) stoji kako danas Bugari ipak najčešće opisuju Albance kao *osvetoljubive* i *zle*. Postoji mogućnost da je razlog tome - religija. Iako Bugari slove kao jedan od tolerantnijih naroda, u posljednje četiri godine bilježi se sve veća netrpeljivost Bugara prema imigrantima iz muslimanskih zajednica. Nazivaju ih *virtualnim manjinama* i kao takve su najomraženije. Stav prema Albancima jasno je izražen i u makedonskom frazemu *се множат како Шунтари*, u kojem su Albanci definirani semantički izrazito negativno obojenom imenicom, iz čega se da zaključiti kako se netrpeljivost prema Albancima može uočiti i kod ostalih slavenskih naroda. Međutim, ovdje je važno ukazati na to kako je naziv *Šiptar* negativno obojen i uvredljiv naziv za Albance u bugarskom, makedonskom, hrvatskom, srpskom i ostalim slavenskim jezicima, međutim, on je u biti tek slavenizirani oblik albanskog etnonima kojim Albanci nazivaju sami sebe. Uslijed negativnih konotacija vezanih uz Albance, naziv je poprimio negativnu notu u navedenim jezicima.

5.2. ARAP

U hrvatskom i bugarskom jeziku, etnonim Arap označava stanovnika Arapskog poluotoka, ali i stanovnika neke od država u Jugozapadnoj Aziji i Sjevernoj Africi. Dok u žargonu hrvatskoga jezika Arap(in) označava i vrlo snalažljivog momka, momka od oka, momčinu (Hrvatski jezični portal), u bugarskom jeziku taj se etnonim uglavnom odnosi na čovjeka tamnije puti, očiju i kose. Njegova tamna boja kože prisutna je u ironičnim bugarskim frazemima *бял като арап < ин >*, *бел като арапин* i *като арап < ин > черен*.

Zanimljivo je prisjetiti se i Ive Andrića koji u svom (Nobelovom nagradom nagrađenom) djelu *Na Drini ćuprija* priča priču o crnom Arapinu koji živi u središnjem stupu mosta. U romanu, crni Arapin zaokružuje lanac

straha u djeci pa i u odraslima – kome se on javi, taj mora odmah umrijeti. U tom, ali i sličnim frazemima neporedbene strukture poput - *crni Arapin*, dominira boja, naglašena svojom negativnom simbolikom.

Nadalje, ostali izrazi u kojima se spominje etnonim Arap opisuju kulturne realije: *арабски џуџпу*, *арабска нумка* ili (proširimo li definiciju na Jugozapadnu Aziju) *татарско кюфте*. Naime, legenda kaže kako su *tatarski biftek* izmislili upravo Arapi, koji bi komad finog mesa stavili ispod sedla i tako bi danima jahali. David Morgan u svojoj knjizi *Mongoli* (Wiley–Blackwell, 1991.) piše o konjanicima koji su filete sirovog mesa stavljali pod sedlo kako bi ga omekšali te kako bi tjelesna temperatura konja lagano termički obradila meso. No, u *Cambridge Medieval History* iz 1924. godine navodi se kako su Huni i Tatari imali običaj stavljati nasoljene trake sirovog mesa ispod sedla kako bi ublažili rane na leđima konja, a kasnije bi ga, zbog surovih uvjeta života u stepama, pojeli. Navodno da je upravo tako nastala jedna od najskupljih gastronomskih delicija. Iako možda zvuči neobično, nomadski narodi nisu jeli puno mesa. Stoka na koju bi naišli u stepama uglavnom bi bila mršava, a njeno meso žilavo. Stoga su meso trgali na komadiće kako bi ga lakše žvakali i upravo to je bila preteča mljevenog mesa i tatarskog bifteka.

S obzirom na Anićevu geografski doista široku definiciju Arapina (stanovnik Arapskog poluotoka, ali i stanovnik neke od država u Jugozapadnoj Aziji i Sjevernoj Africi), ali i na nomadski način života spomenutih plemena i naroda, teško je odrediti jesu li upravo Arapi, Tatari, Huni ili Mongoli izmislili tatarski biftek, odnosno *татарско кюфте* i zašto se baš zove *tatarski*, a ne *arapski* ili *mongolski* biftek.

5.3. ARMENAC

Armenci su narod koji u najvećem postotku živi na području Armenije, ondje ih se nalazi čak 98%. Sveukupno ih ima svega 3 milijuna. Smatra se da ih je bilo oko 4 milijuna, no zbog turskih progona za vrijeme Prvog svjetskog rata, odnosno genocida počinjenog nad njima, danas ih je ostalo samo 3 milijuna.²

---

² PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJA ONLINE <http://proleksis.lzmk.hr/8171/> (pristupljeno 14.3.2014.)

Prema podacima Nacionalnog statističkog instituta (Национален статистически институт) iz 2011. godine, u Bugarskoj ih ima 6 360, od čega njih čak 1 047 svojim materinskim jezikom smatra bugarski, a njih 5 235 svojim materinskim jezikom smatra armenski. Zanimljivo je spomenuti kako se prema podacima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj, Armenci uopće ne nalaze na popisu nacionalnih manjina.

Istražujući frazeme u kojima se nalazi etnonimska sastavnica *Armenac*, uočila sam neobičnu situaciju. Naime, pronašla sam nekoliko takvih frazema: *арменска ми е устата*, *имаам арменска уста* i *арменско гости*. Sva tri frazema imaju negativne konotacije. Prva dva imaju gotovo identična značenja - puno govoriti, biti lajav; opisuju osobu koju se ne može nadglasati i koja je izrazito hvalisava. Postoji samo jedna decentna razlika, a to je da je frazem *арменска ми е устата* regionalno obojen, odnosno koristi ga se u dijalektu. Armenac kao nekulturna osoba koja predugo ostaje u gostima i ne zna kada je vrijeme za otići kući definiran je u frazemima: *арменска визита* i *арменско гости*, a kao izraz čestog neslaganja s većinom ili uzrečicu da neće biti tako kako je tko poželio, koriste se frazemi: *имаам много здраве от арменския поп* i *имааш много здраве <от арменския поп>*.

Frazemi *станал съм арменски поп* i *оплачи се на арменския поп* označavaju da nema pomoći u rješavanju nekog problema, da se što neće dogoditi i da nema svrhe žaliti se kome. Međutim, legenda o etimologiji nastanka ovog frazema veoma je intrigantna. Naime, legenda nas vodi u vrijeme Osmanskog Carstva, kada su deseci Bugara u Diyarbekiru bili zatočeni i osuđeni na smrt vješanjem. Obitelji osuđenih bile su očajne i preklinjale su sultana da ukine smrtnu presudu. Međutim, bezuspješno. Tada se pročulo da bi bilo mudro za pomoć pitati armenskog nadbiskupa jer je on bio toliko blizak sultanov prijatelj da su se svakog četvrtka nalazili i uz kavu igrali tavlu³, a armenski se nadbiskup navodno zauzimao

---

³ Tavla je jedna od najstarijih igara na ploči. Za igru se koristi ploča s iscrtana 24 polja na kojoj svaki igrač ima svojih 15 figurica. Figurice se pomiču ovisno o brojevima na kockicama za bacanje. Pobjednik je onaj igrač koji prije uspije izvaditi svih 15 figurica s ploče.

za ukidanje smrtnih kazni općenito. Obitelji osuđenih su tako i učinile. Nadbiskup je, iako negodovajući, ipak odlučio pomoći *braći kršćanima*. Na sljedećem susretu zamolio je sultana da im sačuva živote, izlažući tako i samoga sebe opasnosti (naime, sultanova odluka nikada se nije smjela dovesti u pitanje). Sultan nije mogao odbiti prijateljevu molbu, a armenski je nadbiskup tada pao na koljena i rekao kako nikada neće zaboraviti sultanovo veliko srce. Iako je taj nadbiskup do dan danas ostao anonimn, on je postao simbolom mnogih svećenika koji su nesebično pomogli bugarskim prognanicima u Maloj Aziji za vrijeme Osmanskog Carstva (Lukova, 2009.). Dakle, zašto danas frazemi *станал съм арменски поп* i *оплачи се на арменския поп* nose dijametralno suprotno značenje i kako je došlo do toga, ostaje nepoznanicom.

Uzmemo li u obzir činjenicu da se osim frazema *bečka škola* i *točan kao švicarski sat*, prosječni govornik nekog jezika vrlo vjerojatno neće sjetiti niti jednog frazema koji pozitivno govori o drugom narodu (a i o potonjima se danas govori s dozom ironije i sprdnje), konotacije koje su vezane uz nabrojane frazeme i nisu pretjerano neobične. Ono što je na prvi pogled neobično i neočekivano jest to da su Bugari svoj stav prema Armencima s godinama promijenili i premda su negativno obojeni frazemi ostali u jeziku, Bugari više o njima tako ne misle. Kako navodi Nenkova (Nenkova, 2012.), u početku ih se smatralo lajavima i neodgojenima, a danas su postali sinonim za bistrog, kulturnog, vrijednog, pomalo škrtog ali druželjubivog, veselog i požrtvovnog čovjeka. Međutim, prema Penningtonu (2001:120), to i nije toliko neobična pojava u društvu. On tvrdi kako istraživanja pokazuju da se stereotipi itekako mogu mijenjati. To pokazuje i Tablica 1 u kojoj je vidljivo kako se Amerikance 1933. smatralo vrijednima, inteligentnima i ne pretjerano materijalističkima, a 1967. ih se smatralo materijalistima, ali ne pretjerano vrijednima i inteligentnima (Pennington, 2001:120). Ono što takva istraživanja pokazuju jest da se stereotipi mogu promijeniti kroz godine, ali ne i sasvim dokinuti. Iako se stereotipi mijenjaju, prevladavanje stereotipiziranja se ne mijenja. Tome svakako pomažu i frazemi, koji ostaju čvrsto zabilježeni u jeziku poput okamenjenih slika nekadašnjeg društva.

Tablica 1. Kako su se mijenjali stereotipi o Amerikancima, Židovima i Crncima tijekom razdoblja od 40 godina.

Preuzeto iz: Pennington, 2001

ETNIČKA GRUPA	OSOBI NA	POSTOTAK PRIPISIVANJA OSOBINE		
		1933	1951	1967
Amerikanci	Vrijedan	48	-	23
	Inteligentan	47	-	20
	Materijalističan	33	-	67
Židovi	Lukav	79	47	30
	Koristoljubiv	49	28	15
	Ambiciozan	21	28	48
Crnci	Praznovjeran	84	41	13
	Lijen	75	31	26
	Muzikalan	26	33	47

5.4. BEČ (ВИЕНА)

Beč, glavni i najveći grad Austrije koji leži na obalama Dunava, oduvijek je bio sinonim za povijest i eleganciju, ponajviše zahvaljujući mnogobrojnim raskošnim kulturnopovijesnim spomenicima iz doba Austrougarske monarhije. U toj prijestolnici živjeli su i glazbeni velikani poput Mozarta i Beethovena, tako da uistinu ne čudi da je s vremenom postao sinonim za kulturu.

Uzmemo li to u obzir, sasvim su očekivani izrazi koji ulaze u širu frazeologiju poput *виенски салон*, *виенска сладкарница*, *виенско колело* i *виенски стол*, koji dočaravaju bečku kulturu življenja. Također, očekivani su i izrazi poput *виенска кифла*, *виенско кафе* i *виенски шинцел* koji su cijelom svijetu približili bečku gastronomsku kulturu.

Priča o popularnom ‘wiener schnitzlu’, tvrde povjesničari, seže daleko u prošlost, sve do raskošnih carskih gozbi drevnog Bizanta, dok će neki ustvrditi kako počeci navedene delicije datiraju još iz antičkog doba. Bilo kako bilo, carigradski dvorski kuhari svojim su carevima običavali posluživati probrane komade mesa urešene tankim listićima zlata, što se ubrzo kao moda uvrježilo i među plemstvom te bogatijim građanima. Kako je zlato i tada bilo skupo i simbol prestiža, domišljati kuhari ubrzo su izumili metodu paniranja, ne bi li *zlatno meso* s carskih poslužavnika i na stolovima manje imućnih suvremenika zadržalo svoju imperijalnu boju. Naposljetku, i dan danas u svakoj kuharici stoji kako pravi bečki odrezak mora biti isključivo zlatnožute boje. S bizantskim Židovima, arapskim trgovcima i drugim svjetskim putnicima postupak paniranja ubrzo se proširio sjevernom Afrikom i južnom Europom, prodirući polako i prema sjeveru. Mlečani su, kao najogorčeniji suparnici Bizanta, preuzeli novi kulinarski običaj, koji se preko Padove i Vicenze proširio sve do Milana. U dunavsku metropolu stigao je tek polovicom 19. stoljeća i to upravo iz Milana, gdje ga je, prema legendi, otkrio poznati austrijski vojskovođa i zapovjednik austrougarske vojske u sjevernoj Italiji, grof Radetzky. Preporučava se i legenda o tajanstvenom pismu, u kojem je Radetzky svom prijatelju, mladom caru Franji Josipu, navodno prvome otkrio recept milanske delicije, iako u postojanje takva pisma povjesničari danas uvelike sumnjaju, baš kao i u činjenicu da je Radetzky osobno otkrio panirani teleći odrezak.

5.5. CIGANIN I CIGANKA (ROMI)

Ana Dimova, autorica članka *Ние и другите във фразеологията: балканско-европейски измерения*, mišljenja je kako su simbol prljavštine, musavosti i nečistoće u bugarskoj frazeologiji upravo Romi.

Prema podacima Nacionalnog statističkog instituta (Национален статистически институт) iz 2011. godine, u Bugarskoj ima 320 761 registriranih Roma, što ih čini drugom najvećom nacionalnom manjinom u Bugarskoj. Njih samo 24 033 svojim materinskim jezikom smatra

bugarski, njih 21 440 svojim materinskim jezikom smatra turski, a čak 272 710 svojim materinskim jezikom definira romski jezik. S obzirom na geografski položaj, zanimljivo je uočiti da ih manje od 2 000, točnije njih samo 1 837 svojim materinskim jezikom smatra rumunjski.

Romi, najčešće pogrdno zvan Ciganima⁴, nomadski su narod iz Indije. Općenito je prihvaćena tvrdnja da Romi potječu iz sjeverne Indije, koju su u ponavljanim migracijama počeli napuštati još u prvom tisućljeću poslije Krista. Tako je njihova prisutnost zabilježena u Perziji u 11. stoljeću, u jugoistočnoj Europi početkom 14., a u zapadnoj od 15. stoljeća. Uzroci njihovih neprestanih seobi i dan danas su enigme. Postoje tvrdnje koje navode da su Romi bili pripadnici niske društvene rase hinduista i da su bili regrutirani kao plaćenici. Nakon toga su dobili status *kšatrija* - ratničke rase i poslani su na zapad kako bi se suprotstavili islamskoj vojnoj ekspanziji. Prema drugoj legendi, Romi su potomci zarobljenika uzetih u roblje od strane muslimanskih osvajača sjeverne Indije i s vremenom su razvili posebnu kulturu u zemlji svog zatočeništva.

Zbog njihovog nomadskog načina života i odbijanja asimilacije, oduvijek je postojalo međusobno nepovjerenje između Roma i njihovih sjedilačkih susjeda. Tim više što im nisu strane niti raskalašene zabave i gatanja. Zanimljiva je tvrdnja Tatomira Vukanovića koji smatra kako su *Romi (Cigani) danas jedan od najarhaičnijih i najpatrijarhalnijih etnosa u europskim zemljama i da njihova etnička povijest pruža dragocjen doprinos za etnološku znanost uopće, a posebno južnoslavensku nauku o narodima* (Vukanović, 1983:13). Ipak, na položaj Roma se i danas gleda kao na položaj *potklase* ili *preostale klase*. Uz njih su beziznimno usko povezani koncepti siromaštva, urbane segregacije i etničke diskriminacije.

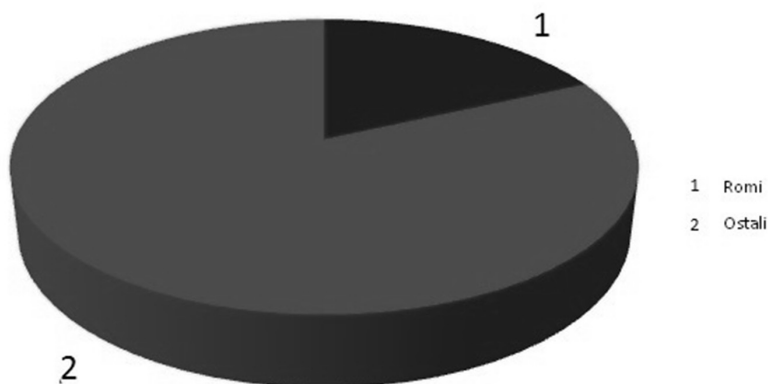
---

⁴ Važno je istaći kako se zbog političke korektnosti tek u novije vrijeme naziv Ciganin u nekim kulturama definirao kao pogrdan, nepoželjan i nekorektan. U Mađarskoj je npr. naziv Cigány politički sasvim korektan. Dapače, u restoranima se na jelovnicima nalazi jelo imena Cigánypecsenye (Cigansko pečenje), a posebna i vrlo cijenjena vrsta tradicionalne glazbe naziva se upravo Ciganskom glazbom. Ciganski pjevači i svirači izuzetno su cijenjeni i dobro plaćeni, a smatra se velikom čašću nekoga nazvati tim imenom. Tome u prilog govori i svjetski priznati komorni sastav pod imenom 100 Tagú Cigányzenekar (100 članova ciganskog orkestra). Također, jako je važno istaći kako Romi sami sebe nazivaju upravo Ciganima, a ne Romima. U njihovom jeziku riječ rom znači čovjek, a mi smo u želji da budemo korektni jednostavno preuzeli njihovu riječ za čovjeka, nazivajući ih tako doslovno ljudima.

S obzirom na njihov broj u Bugarskoj i na (negativne) koncepte vezane uz njih, nije neobično, kako navodi i Nenkova (Nenkova, 2012.), da su Romi najčešće stigmatizirane manjinske skupine u zemlji. Tome u prilog ide i velik broj frazema sa sastavnicom Cigan, Ciganka ili Ciganče u bugarskom jeziku. Naime, u priloženom korpusu, njih čak 30 za sastavnicu ima taj etnonim. Dakle, frazemi sa sastavnicom Ciganin ili Ciganka tvorbenu su najmotiviraniji, što potvrđuje i analizirani materijal. Grafom 3 prikazan je udio frazema sa sastavnicom Rom u bugarskom jeziku, a iz njega se jasno može iščitati kako su frazemi sa sastavnicom Ciganin ili Ciganka doista tvorbenu najmotiviraniji te kako čine 20% cijelog korpusa.

Graf 3. Odnos broja frazema s etnonimom Rom i broja drugih etnonima u bugarskoj frazeologiji.

Odnos broja frazema s etnonimom Rom i broja drugih zastupljenih etnonima u bugarskoj frazeologiji

Važno je napomenuti kako gotovo nikad nisu zastupljeni u neutralnom, nego u (uvjetno rečeno) pejorativnom razgovornom obliku imenice – Ciganin, Ciganka ili Cigan.

Romi su poznati kao narod koji se bavi trgovinom, uglavnom preprodajom otpadnoga materijala, bakra i željeza. Uzmemo li u obzir da je trgovina neostvariva bez promidžbe proizvoda, romska umješnost hvaljenja svojih proizvoda, koja je nerijetko agresivna i neistinita, zrcali se u frazemima *като брадат циганин лъжа*, *като влашки циганин лъжа*, *като дърт циганин лъжа* i *като циганин лъжа*. Sva četiri frazema imaju apsolutno isto značenje – puno i bezobzirno lagati. Dakle, Romi su tim frazemima predstavljeni kao beskrupulozni lažljivci bez stida.

Kako se Romima često pripisuje sposobnost dugotrajnog nagovaranja, cjenkanja i sklonost prevari, ne čudi postojanje glagola koji ima preneseno značenje, *циганя се*, a hrvatski ekvivalent bi mu bio *ciganiti se*. Također, često im se pripisuje stereotip da su kradljivci, pa tako i u samom jeziku pronalazimo zabilježen frazem *крадлив като циганин*. Sukladno tom, postoji i (ironičan) frazem *циганин настърма суши ли*, koji ponovno aludira na njihov kradljiv karakter, opisujući osobu koja silno želi nešto s najneprikladnijeg mogućeg mjesta.

Naime, riječ *настърма* dolazi od turske riječi *bastırma et*, što znači *pritisnuto meso*. *Пастърма* je, dakle, delikatesa u Bugarskoj, koja se radi od telećeg, ovčjeg, svinjskog ili kozjeg mesa. Prilikom njene izrade, potrebno je dobro nasoliti i dugotrajno sušiti meso, a cijeli proces izrade te delikatese prilično je kompleksan i složen. Međutim, taj frazem usko je povezan s još jednim frazedom *докле /дорде/ циганинът има клеци, не си гори ръцете*, a oba frazema opisuju karakternu crtu Roma da dokle god postoji mogućnost da će pronaći ili ukrasti hranu, oni naprosto neće raditi. No, frazem *циганин настърма суши ли* ujedno aludira i na cigansko siromaštvo. Naime, za Rome se često kaže da su siromašni i gladni, stoga čovjek koji je gladan i željan hrane neće biti u stanju spravljati takve delikatese za koje je potrebno puno vremena, nego će pojesti meso čim dođe do njega.

Osoba tamne puti, crne boje kose i očiju ili (najčešće) prljav čovjek opisuje se frazemima *като циганин черен, бел като егъптин 'циганин', черна като циганка* i *чист че гато се е родил в цигански ишлик*. Pri nastajanju stereotipa važnu ulogu ima nekoliko faktora – iskustvo, kultura i emocije, što je vidljivo u stereotipnoj predodžbi da su Romi prljavi i crni. U tim frazemima dominira crna boja, naglašena svojom negativnom simbolikom, pa se ovim frazedom ujedno aludira i na vrlo siromašna čovjeka slaba socijalna statusa, kao i u frazemu *гол като циганин*. Na njihovo siromaštvo aludira se i, pomalo humorističnim, nazivom za limenu peć - *циганска любов/циганска мечта*.

Potvrda velike produktivnosti ovih etnonimskih frazema jest odstupanje od maskulinizacije. Ta je specifičnost zabilježena frazedom *пуши като дърта циганка*, koji se koristi u pejorativnom kontekstu i samo za žene,

a označava žensku osobu koja puno puši. Zanimljivo je prisjetiti se kako u hrvatskom jeziku također postoji slična situacija, naime izraz *Metuzalem* koristi se kao pejorativan opis isključivo starog muškarca, odnosno muškarčeve duboke starosti.⁵

Romski način života ispunjen promjenjivošću i nestrpljivošću oslikava se u frazemima *бързам като циганче пред майка си* i *сякаш има циганска пепел на гащите*. Frazem *сякаш има циганска пепел на гащите* govori o romskom slobodnom duhu, nemiru i nemogućnosti da se skrase na jednom mjestu. Hrvatski ekvivalent bi mu bio *imati crve u stražnjici (guzici)*. Stereotip o njihovoj lijenosti izražen je u frazemu *въртя се като циганин (циганка) в черква*, koji nam sugerira na čovjeka koji se mota, tumara, skita, nema ideje što da radi i ne želi započeti niti završiti kakav ozbiljan posao. Također, njihov negativan odnos prema problemima, odnosno inertnost pri rješavanju istih, izražen je frazedom *циганска му работа*. Bugari također nerijetko koriste frazem *хубава работа, ама циганска* koji je najčešće popraćen gestama odmahivanja glavom i frktanjem nosa, a označava neslaganje s čime i neodobranje čega.

O stereotipu čestog pijanstva kod Roma saznajemo iz frazema *като циганин се напивам* i *нарязвам се/ нарежа се като мъртъв циганин*. O osobi koja stalno putuje, neuredno živi i izgleda neugledno, neoprano i zapušteno, govore frazemi *в цигански ишлик разтребено не бива, като в цигански ишлик/ катун, дрипава като циганка* i *ходи като циганин/ циганка*. Naime, uzmemo li u obzir da su *ишлик* ili *катун* privremeni ciganski kampovi, odnosno naselja sa šatorima u ljetu i da su najčešće smješteni uz cestu, motivacijski sklop nastajanja tih frazema savršeno je transparentan. Također, u bugarskom jeziku riječima *ишлик* ili *катун* nazivaju se svi Romi koji žive u šatorima i putuju u vagonima prekrivenim platnom.

Gotovo da ne postoji dominantno obilježje ovoga naroda koji frazeologija bugarskog jezika nije zabilježila, pa nam tako o njihovoj jednostavnosti, vedrom karakteru i radovanju malim stvarima u životu svjedoče frazemi *циганска душа* i *циганско сърце*. Zanimljivi su i frazemi *циганска ведричка/ ведрица* i *циганска вулия/ циганска торба*, koji opisuju mješavinu mnogobrojnih predmeta ili hrane. Naime, *вулия* je velika kožna

---

⁵ Metuzalem je izmijenjeno ime lika iz Biblije. Pravo mu je ime Metušalah ili Metušael i on je najstarija osoba spomenuta u Bibliji. Navodi se da je umro s 969 godina.

torba za hranu s naramenicom u kojoj se često nalazi mnoštvo različitih stvari. Međutim, lako je pretpostaviti kako ti frazemi aludiraju i na romske mnogobrojne višegeneracijske obitelji koje često žive zajedno na malom prostoru. Poznati su i po svojim čestim zabavama popraćenim glazbom bubnjeva impozantne veličine, pa je tako u jeziku zabilježen frazem *дебел като* (*цигански тълан*), koji označava izrazito debelu osobu.

Također, zanimljivo je prisjetiti se kako je razdoblje suhog i iznadprosječno toplog jesenskog vremena u bugarskom jeziku definirano kao *циганско лято*, dok je u ostalim slavenskim jezicima isti frazem definiran sa sastavnicom *baba - bablje ljeto* na hrvatskom, *бабье лето* na ruskom, *бабине літо* na ukrajinskom, *babie lato* na poljskom, na srpskom *бабље лето*, a na slovenskom je babje leto - što bugarski jezik čini prilično jedinstvenim.

Naime, prema jednoj od teorija, ime ove pojave izvedeno je od naziva za niti paučine kojom se mladi pauci kreću kroz zrak u ranu jesen. Te se niti u slavenskim narodima najčešće nazivaju *bapskim vlasima*. Također, u narodnom je vjerovanju zabilježeno kako je to razdoblje kada su se novačile vještice, a ta paučina je njihova kosa. Također, tu paučinu smatralo se i predivom vilenjaka, patuljaka ili Djevice Marije, a prema *Velikoj sovjetskoj enciklopediji* (*Большая советская энциклопедия*), to je razdoblje *kad starice na suncu još mogu zagrijati svoje kosti*. Dakle, bugarski naziv te pojave zaista je jedinstven i endemičan. No, u bugarskom se jeziku uz naziv *циганско лято* koristi i naziv *сиромашко лято*, odnosno *siromašno ljeto*, što ponovno na latentan način govori o predodžbi koju imaju Bugari o Romima.

Nadalje, postoji i uzrečica koja govori o netrpeljivosti prema Romima, koja je gora od netrpeljivosti prema Vlasima - *Ако гледаш циганите, власите са пак хора*.

Međutim, i u ovom slučaju dolazi do promjena. Nedavne studije pokazuju kako Romi ipak više nisu najlošije prihvaćena nacionalna manjina u Bugarskoj. Novije imigrantske zajednice objekt su mnogo većih predrasuda. Tijekom posljednje četiri godine Bugari uglavnom pokazuju netrpeljivost prema doseljenicima iz Afrike i iz raznih muslimanskih zajednica – Arapima i Albancima (Nenkova, 2012.). O toj pojavi, odnosno o tome da se stereotipi i predrasude mogu promijeniti kroz godine, ali ne i sasvim dokinuti, svjedoči i Tablica 1.

No, i u hrvatskom su jeziku frazemi o Romima mnogobrojni. Sudeći prema konceptima koji se vežu uz tu etničku skupinu, Hrvati ih, kao i Bugari, doživljavaju uglavnom negativno. Sastavnice Cigan(in) i Ciganka veoma se često pojavljuju kao dio brojnih frazema: *imati čega kao Ciganka meda, smijati se čemu kao Ciganin bijelom kruhu, lagati kao Cigan, smrdjeti kao Cigan, biti crn kao Cigan, odnositi se prema komu kao prema crnom Ciganinu*, u sintagmama idiomatskoga karaktera *ciganska posla, ciganska godina, cigansko ponašanje, ciganska duša*, u izvedenicama *ciganiti (se), ciganija, ciganluk, cigančiti*, ali i u poslovicama poput *Svaki Cigo svoga konja hvali*. No, u hrvatskom jeziku zabilježeni su i hipokoristici Cigo ili Cigić, što ukazuje na tendenciju kao i u Bugarskoj, da se predrasude i stereotipi o Romima polako dokidaju.

5.6. ENGLEZ i FRANCUZ

Kako smo već zaključili, prisustvo stereotipa u jeziku je neminovno. Ponekad su oni odraz stvarnosti koja nas okružuje, a ponekad su potpomognuti poviješću, fikcijom iz književnosti ili zabavnih TV sadržaja.

Englezi i Francuzi narodi su koji su tokom povijesti svojim postupcima, ali i kroz masovne medije novog vremena, sami perpetuirali određenu sliku o sebi. Englezi kroz prizmu svoje zemlje kontinuirano stvaraju sliku zelenih sela, idile, uglađenih, suzdržanih i odmjerenih ljudi koji nakon obilnog doručka od dva jaja i slanine u prslucima satima ispijaju čaj s mlijekom i jednim čajnim keksićem. Osim što se predstavljaju pomalo uštogljenima, nerijetko se vole prikazati intelektualno superiornijima. Francuzi imaju tanko uvijene brčiće, ne izlaze iz kuće bez popularne *francuzice*, šeću ispred Eiffelova tornja, u ruci nose kroasan i kavu, a oko vrata im je nehajno prebačen šal koji je iste boje kao i njihove cipele. Pedantni su, šarmantni, načitan i obrazovani, uživaju u francuskim sirevima i vinima, znaju uživati u životu i strastveni su ljubavnici, no povijest je dokazala da su kukavice i da se ne drže dogovora. Parižanke su pak modni idoli ženama diljem svijeta.

Nije teško za pretpostaviti da će se iz slika koje su (uglavnom) sami odaslali u svijet, razviti brojni stereotipi.

Na englesku potpunu suzdržanost upućuje frazem *измъквам се по английски* koji govori o osobi koja je otišla sasvim nezapaženo i bez pozdrava. Identičan frazem postoji i u francuskoj frazeologiji, a glasi *filer*

à l'anglaise. Posebno je zanimljivo uočiti kako je u engleskoj frazeologiji zabilježen frazem take a *French leave* koji ima identično značenje kao i *измъквам се по английски* i *filer à l'anglaise*, samo je izmijenjen etnonim, koji je u ovom slučaju - Francuz. Izraz *английски парк* oslikava neformalni park nastao u Engleskoj u 18. stoljeću, prepun zelenila nalik prirodnom pejzažu, *английска закуска* dočarava tipični engleski doručak, a izraz *английски костюм* označavat će muški ili ženski kostim visokog revera, izrađen po mjeri. U hrvatskom jeziku postoji frazem *praviti se Englez*, koji se odnosi na osobu koja hini neupućenost, neobaviještenost o onome o čemu se govori. Zanimljivo je da se u bugarskom jeziku isto izriče kroz frazeme s etnonimima Amerikanac i Japanac, u frazemima *правя се на американец* i *правя се на японец*. Frazem *мома англичанка* označava djevojku koja se pravi fina i ne želi se ponašati prirodno već hini da je dama. Također, u hrvatskom jeziku pronalazimo frazem *engleski humor*, koji označava čudan, neobičan i neshvatljiv humor. Takve pojave su odraz stereotipnih engleskih osobina i navika koje pripadnici drugih etničkih skupina najčešće povezuju s hladnoćom te sarkazmom i ironijom.

Za vječno elegantne frizure Francuskinja koristi se izraz - *френски кок*, odnosno francuska punda. Francuzi koji slove kao strastveni ljubavnici čak imaju i svoj poljubac, naime *френска целувка* označava jedan od najpoznatijih poljubaca na svijetu. Također, jedan od najpoznatijih oblika kruha na svijetu – duguljasti tanki kruh, nosi ime *френски хяб*. Stereotip o tome da su pedantni dolazi do izražaja i kod izraza *френски монетник*, koji označava napravu gdje se drži uredno razvrstan sitan novac. Na stereotip da su sveznalice aludira frazem *француз акълия*, koji opisuje čovjeka koji o svemu ima mišljenje i puno pametuje. Međutim, ovdje je važno istaći kako su ti izrazi vrlo stari i većinom nejasni za mlađe generacije govornika bugarskog jezika. Može ih se pronaći u rječnicima, u frazeološkim radovima na internetu, u književnim djelima, ali ne i na forumima i društvenim mrežama.

Posebno je zanimljiv frazem *гаранция Франция*, koji ironično izražava nikakvu garanciju. Motivacijski sklop za ovaj frazem može iščitati iz povijesti. Naime, Britanci i Francuzi, nastojeći izbjeći Drugi svjetski rat, složili su se (na štetu Čehoslovačke) da sva područja na kojima živi više od 50% Nijemaca moraju biti pripojena Njemačkoj. Međutim, u tom trenutku Čehoslovačka se našla pred raspadom jer su svoja prava na teritorij počeli tražiti i Poljaci i Mađari. Iako je Čehoslovačka s Francuskom potpisala

pakt o sigurnosti iz Locarna koji im je trebao jamčiti sigurnost, Francuzi su se u tom trenutku odrekli i ostavili na milost i nemilost agresivnim susjedima. Svi ugovori i savezi s Francuskom koji su Čehoslovačkoj trebali biti garancija za miran život pokazali su se beskorisnima (Taylor, 1994:79-93.). Imajući na umu taj događaj, transparentno je i porijeklo frazema *хвацам някого като френец*, koji opisuje situaciju u kojoj je tko uhvaćen da čini što loše ili nečasno.

5.7. GRK

Staru Grčku mnogi povjesničari smatraju temeljnom kulturom zapadne civilizacije. Civilizacija stare Grčke neizmjenjivo je utjecala na jezik, politiku, obrazovanje, filozofiju, umjetnost, modu i arhitekturu modernoga svijeta. Stoga, kada čujemo izraze *грџка драма* ili *грџка прическа*, ne moramo mnogo razmišljati o tome kako su nastali. Također, prisjetimo li se prikaza grčkih bogova i božica, jasno će nam biti da frazem *бяла като гъркиня* ukazuje na ženu čiste bijele puti, ili da izraz *грџки нос* opisuje pravilno oblikovan nos.

Grčka kuhinja je također jedna od najstarijih kuhinja na području Europe. Vrijeme u kojem se razvijala, dobar kuhar cijenio se jednako kao i dobar filozof ili dobar orator. Grčka jela integrirani su dio njihove kulture, stoga je jasno na što se misli kad se upotrebljavaju izrazi *грџка салата* ili *грџка питка*.

Da su temperamentni, stereotip je koji ih prati u cijelom svijetu. No, da njihov temperament može postati i negativna karakteristika, opisano je u frazemima *грџки шамар* koji opisuje izrazito snažan šamar i *гърците са по-големи турци от турците*, koji opisuje despotski odnos prema kome. Također, u bugarskom je jeziku zabilježena nemogućnost sporazumijevanja Grka i Bugara, pa tako postoji frazem *зная колкото свиня грџки*, koji opisuje osobu koja ne zna niti jedan strani jezik.

Ad Calendas Graecas, odnosno *на грџките календи*, poznati je latinski izraz koji je kroz stoljeća prerastao u krilaticu. Doslovno znači *na grčki kalendar*, ironično aludirajući na činjenicu da Grci nisu koristili kalendare. Navodno da je taj izraz najčešće koristio Gaj Julije Cezar Oktavijan (pranećak Julija Cezara) kada je htio istaknuti kako nešto *nikada* neće platiti. Tako u bugarskom jeziku, frazem *на грџките календи* nosi isto značenje kao i frazemi *на куково лято* te *когато цџфнат нальмите*,

a u hrvatskom *kad na vrbi rodi grožđe* i znače da se što nikada neće dogoditi ni u kojem slučaju.

Κρῶσμεσηение по гръци jedan je vrlo zanimljiv frazem, koji označava incest. Iako je na prvi pogled to možda neobična poredba, prisjetimo se grčke mitologije. Naime, incest je bio vrlo česta pojava u grčkoj kulturi, pogotovo u doba stare Grčke o čemu nam svjedoči mitologija. Naime, Zeus – vrhovni bog Olimpa, bog neba i grmljavine, za ženu je uzeo svoju sestru Heru – zaštitnicu braka i obitelji. O incestu kao pojavi u grčkoj kulturi pisao je i starogrčki tragičar Sofoklo u svom djelu *Kralj Edip*.

Frazem *троянски кон* također dolazi iz mitologije, a prema mišljenju Ane Dimove - nosi drugačije značenje nego u hrvatskom jeziku. Dok u hrvatskom jeziku frazem *trojanski konj* označava lukavu, podlu i dobro smišljenu prevaru, prema Dimovoj on u bugarskom jeziku označava daleko i nepristupačno mjesto (Dimova, 2004:2). Oba značenja frazema su legitimna, jer kako znamo, Grci su godinama bezuspješno pokušavali osvojiti grad Troju. Ona je tako postala sinonim dalekog, dobro zaštićenog i nepristupačnog grada. Osvojiti Troju Grcima je uspjelo tek kada su je odlučili osvojiti uz pomoć lukavstva. Sagradili su drvenog, šupljeg konja u kojeg su sakrili vojnike, dok su se ostali vojnici tobože povukli s bojišta. Trojanci su prihvatili konja kao znak mira i tako sami sebi presudili. Iz te legende nastala je i poznata poslovice koja na hrvatskom jeziku glasi – *Ne vjeruj Grcima ni kad darove nose*, a na bugarskom ona glasi *не вярвай на данайците дори когато носят дарове*. *Данай* je u bugarskom jeziku sinonim za stare Grke⁶. Međutim, važno je naglasiti kako se takvo značenje frazema *троянски кон* nalazi samo kod navedene autorice, dok se na internetskim forumima i društvenim mrežama uglavnom pojavljuje sa značenjem lukave i podle prevare.

---

⁶ Danaj je praotac grčkog plemena Danajaca. Prema grčkoj mitologiji, priča započinje kada je Ija hodala svijetom kao krava i odjednom postala božica. Udala se za Zeusa a njihov unuk Bel postao je otac dvojice dječaka, Danaja i Egipta, otac blizanaca. Bel je u to vrijeme imao veliko kraljevstvo koje je dao sinovima, ali on nikako nije želio podijeliti to kraljevstvo na dva dijela, već je naredio svojim sinovima da dijele vlast cijelog kraljevstva vladajući naizmjenice. Belovi sinovi nisu bili zadovoljni očevom odlukom jer su sumnjali jedan u drugoga. U međuvremenu se Danaj oženio i postao ocem pedesetero kćeri, a Egipt se također oženio i postao ocem pedesetero sinova. Egipt je smatrao da se mir između njega i Danaja može održati samo ako njegovi sinovi ožene Danajeve kćeri. Danajevim kćerima se ta zamisao nije svidjela i na koncu, kako bi izbjegao rat, Danaj je sa svojim kćerima preselio na Rodos i ondje stvorio Grčku.

5.8. KINA I AZIJA

Povijesni Kineski zid, simbol podijeljenosti i veličine, našao je svoje mjesto u bugarskoj frazeologiji u frazemima *китайска стена* i *ограждам/отделям някого с китайска стена*, kojima se ukazuje na potpunu izoliranost od vanjskog svijeta i vanjskih utjecaja. Vrlo je frekventan i frazem *китайско писмо*, koji govori da je što nerazumljivo. Zanimljivo je prisjetiti se kako u hrvatskom jeziku postoji frazem *praviti se Kinez*, koji znači hiniti neupućenost, neobaviještenost, dok je u bugarskom jeziku isto izraženo frazemima *правя се на американец*, *правя се на японец* i *той не разбира от български*.

Iako danas nailazimo na sve manje rasnih predrasuda, one nisu sasvim dokinute. Tome uvelike pridonose i zabavne TV emisije koje kroz naočale bezazlenih, humorističnih serija na velika vrata unose brojne stereotipe. Tako se npr., u jednom od popularnijih *sitcoma* pojavljuje lik Azijata, koji iz ekstremno bogate indijske obitelji dolazi u Ameriku. Premda je izrazito inteligentan i uspješan, u prvi plan su gurnuti njegov nerazumljiv naglasak i religija. Stoga nije neobično da su takvi stereotipi zabilježeni i u frazeologiji jednog jezika. U bugarskom jeziku tako nailazimo na frazem *азиатски разкош*, koji govori o životu u velikom luksuzu, frazem *тъмна Индия* koji označava što neobično i nerazumljivo te frazem *азиатско търпение* koji govori o azijskom, velikom strpljenju.

Međutim, postoje i stereotipi koji su nastali potaknuti poviješću, pa tako frazemi *азиатска жестокост* i *азиатски нрави* opisuju neobuzdanost i silnu agresiju a frazem *номерът на китайката* označava lukav i podao trik. Taj frazem ujedno je i najfrekventiji u govoru mladih Bugara na internetu.

5.9. RUS

Impozantan broj stanovnika Rusije, u hrvatskoj je frazeologiji opisan frazomom *ima koga kao Rusa*, a opisuje velik broj ljudi. U jeziku je zabilježen i njegov homofonski frazem - *ima koga kao rusa*. Imenica *rus* označava pučki naziv za smeđeg žohara, stoga se i piše malim slovom, a zanimljivo je istaknuti kako je ta varijanta ovog frazema prešla u pasivni frazeološki sloj jer je gotovo nepoznata mlađim generacijama, što pridonosi izostanku ovog frazema u novijim rječnicima suvremenog jezika (Fink–Arsovski, 2002:57). Iako se u narodu prvotno govorilo da *ima koga kao rusa*, u novije vrijeme se usporedba s velike zajednice kukaca premjestila na brojnu naciju. Iako se semantički talog frazema promijenio, zadržalo se identično frazeološko značenje.

Frazem *pijan kao Rus* posljedica je stereotipa Rusa kao naroda sklona alkoholu, posebno votki. Tim stereotipom povelu su se i Bugari kada su u svoj jezik uveli frazem *като руски мужик*, koji opisuje osobu koja konzumira velike količine alkohola, a usto je i tradicionalist. Također, o stereotipu pijanstva jednog cijelog naroda govori i frazem *пьян като казак*.

Казаци, odnosno Kozaci na hrvatskom, pripadnici su vojničkih, pretežito ukrajinsko-ruskih etničkih skupina. Oni su tvorili protuosmansku obrambenu, ali i ofenzivnu vojnu pokrajinu. Sovjetska vlast dokinula je njihovu dotadašnju autonomiju i uglavnom ih rusificirala. Zbog toga Bugari i dan danas uglavnom gledaju na njih kao na Ruse. U ono vrijeme sloveli su kao izvrsni jahači i ratnici, a bili su i vrlo karakterističnog izgleda: obrijanih glava s repićem na području tjemena te izrazito dugih brkova. Kozak je prema idealu bio dobro građen, često neoženjen i bez obitelji, poistovjećivalo ga se sa stepskim vitezom koji brani kršćansku tradiciju, ali zbog surovosti prema neprijatelju često ga se karakteriziralo kao divljaka i pijanicu koji se ne drži uobičajenih metoda ratovanja (Burda, 2009: 88-92).

O ruskom navodno lažljivom karakteru, govori frazem *руска партенка*. *Партенка* je u doslovnom značenju pamučno platno kojim su se vojnicima obavijale noge u ratu. To se radilo zbog praktičnih razloga. Naime, takvo platno je bilo jeftinije od čarapa, ali i lakše za održavanje. S obzirom na to da je zadaća tog platna bila stvoriti vojniku prividan osjećaj topline, iako on u biti nije nosio čarape, jasno je zašto se s vremenom taj izraz pretvorio u frazem koji označava čistu laž i neistinu.

O ruskim teškim klimatskim uvjetima i izrazito hladnim zimama govore hrvatski ruska zima i bugarski *руска зима* izrazi, te bugarski izraz *сибирски мраз/ студ*.

Ipak, najviše izraza u bugarskom jeziku oslikava kulturne različitosti Rusije, pa ćemo se tako susresti s terminima *конски впряг* „ruska trojka“, *руска баня* i *руска салата*, koji označavaju konjsku zapregu, rusku kupelj i rusku salatu. Od svih pojmova koji označavaju ruske kulturne realije, u svijetu je najpoznatiji izraz *руска рулетка* odnosno *ruski rulet*, koji označava potencijalno smrtonosnu igru na sreću u kojoj igrač stavlja jedan metak u bubnjić pištolja, zavrti ga, prisloni uz glavu i povuče obarač. Ako se metak poklopi s cijevi pištolja, on opali i ubija igrača. Kaže se *ruski* jer je navodno Rusija zemlja porijekla te igre, a *rulet* zbog elementa rizika i vrtnje bubnjića pištolja koji podsjeća na rulet.

5.10. TURČIN

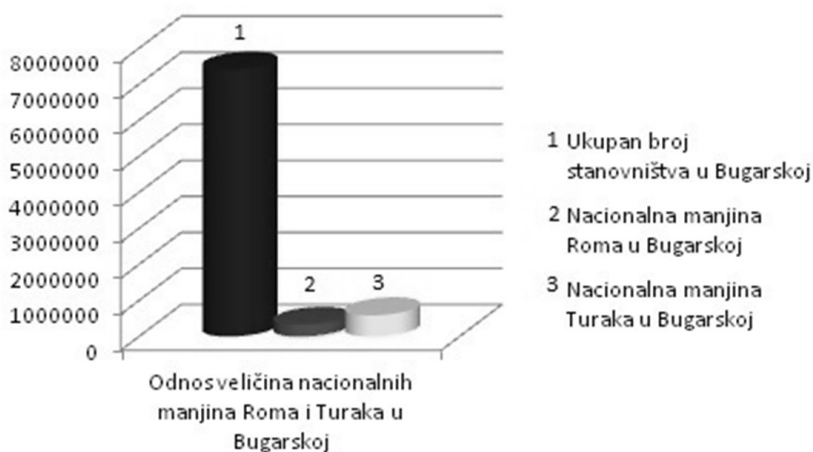
Turčin je etnonim koji definira stanovnika ili državljanina Turske, ali i povijesno gledano – stanovnika Osmanskog Carstva, osobito vojnika (Hrvatski jezični portal). Kako su zbog petostoljetne okupacije cijele zemlje Bugari bili u direktnom kontaktu s Turcima, pojavio se veći broj frazema s etnonimskom sastavnicom Turčin. Među brojnim stereotipnim ulogama koje se pripisuju Turcima kroz povijest i književnost, posebno se izdvajaju one u kojima su prikazani kao nepoželjni osvajači europskih teritorija, nasilnici, fanatični borci za vjeru itd. Osim detaljnih opisa turskog nasilništva, brojna su bugarska književna djela složna u negativnom vrednovanju posljedica turskih osvajanja. O tome svjedoči cijeli bugarski roman *Под узомо*, autora Ivana Vazova, ali i ostali slavenski pisci poput Ive Andrića, koji u svom romanu *Na Drini ćuprija* u dramatičnom ulomku o danku u krvi opisuje majke kako zapomažu *...sine, nemoj majke zaboravit*. Stoljeća turskih nevolja uglavnom su predstavljena kao tragično, ali junačko doba kada se teško živjelo, no i oduprijelo islamizaciji te nasilnom poturčavanju.

Prema podacima Nacionalnog statističkog instituta (Национален статистически институт) iz 2011. godine, Turci su najmnogobrojnija nacionalna manjina u Bugarskoj. Ima ih oko 585 024, od čega tek njih 18 975 svojim materinskim jezikom smatra bugarski. Naime, njih 564 858 se izjašnjavaju kao Turci s turskim kao materinskim jezikom. Prema

raznim teorijama, najveći dio predaka današnjih Turaka u Bugarskoj su doseljenici iz Anadolije, koji su ostali na području današnje Bugarske nakon turskih osvajanja s kraja 14. i početka 15. stoljeća te koji su nakon nasilne islamizacije prihvatili turski jezik kao svoj.

Zanimljivo je istaći kako neki psiholozi smatraju da je podloga za velik broj stereotipa unutar jednog naroda broj pripadnika nacionalne manjine stereotipiziranog naroda. Smatraju da što je veća nacionalna manjina, to je veći broj stereotipa koji se vežu uz nju. No, bez obzira što su daleko najmnogobrojnija nacionalna manjina u Bugarskoj i bez obzira na povijesna zbivanja, najveći broj frazema sa stereotipnim etnonimskim sastavnicama ipak ne pripada Turcima. Naime, broj članova nacionalne manjine Turaka i broj frazema koji se odnose na njih, u odnosu na broj članova nacionalne manjine Roma i na broj frazema koji se odnose na njih obrnuto je proporcionalan. Iako je Turaka dvostruko više nego Roma, duplo je manje stereotipnih frazema vezanih uz njih. Taj odnos vidljiv je na Grafu 4 i na Grafu 5.

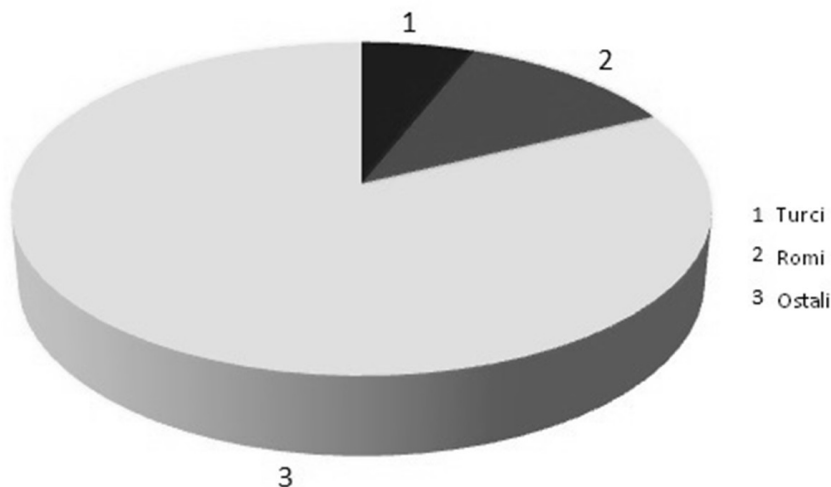
Graf 4. Odnos veličina nacionalnih manjina Roma i Turaka u Bugarskoj.

Graf 5. Odnos broja frazema s etnonimskim sastavnicama Rom i Turčin

Odnos broja frazema s etnonimskim sastavnicama Rom i Turčin

Osmanlije i muslimani počeli su se naseljavati na područje današnje Bugarske odmah nakon pada Bugarske pod tursko ropstvo 1396. godine. S obzirom da su pod turskim jarmom ostali sljedećih pet stoljeća, taj dio oveći dio povijesti obilježio je ekonomski, kulturni, ali i jezični razvoj Bugarske. Bugarski gradovi uglavnom su i danas puni etničkim mozaikom.

O tome kako se teško živjelo pod Osmanskim Carstvom, najbolje nam svjedoče frazemi *kato в турско робство* i *по-зле от турско робство*, koji označavaju jako težak život. S obzirom na to da je poznata činjenica kako su Osmanlije živjele u raskošnim zdanjima dok je običan puk jedva preživljavao, ne čude niti frazemi poput *разположил съм се като паша* ili *живея като бей*, koji su sinonimi za bezbrižan i ohol život u bogatstvu i blagostanju. Koliko su loše živjeli za vrijeme okupacije i koliko su izgubili pojam o ostatku svijeta, ocrtava se kroz frazem *ни турчин, ни българин*, koji označava nešto neodređeno – dakle ako nisi Turčin niti Bugarin, što bi drugo mogao biti. Osmanska stabilnost, izdržljivost i dugotrajnost izražene su u frazemu *ако ще и турско да стане*, koji označava da će se nešto neminovno dogoditi. Postoji i frazem vezan uz Turke koji je sasvim novog

kova, a glasi *kato в турски сериал*, a aludira na mnoge zaplete i intrige. Uz njega se gotovo beziznimno spominje i frazem *или ядят или реват* koji na šaljiv način opisuje radnju turskih sapunica.

Ipak, najviše izraza je nastalo iz doticaja s turskom različitom kulturom življenja, pa tako imamo obilje izraza poput *турска баня*, *турска тоалетна*, *турски хляб* ili *турско кафе* koji označavaju turske kulturne realije. Frazem *проћи као покрај турског гробља* javlja se u značenju proći pokraj koga bez pozdrava, u bugarskoj inačici *минавам като през турски гробища* ili u obliku da tko šuti i ne želi progovoriti u frazemu *kato турско гробище мълча*. Postoji i inačica sličnog frazema, ali nosi sasvim drugo značenje - *вървя като през турски гробища*, koja označava tromo hodanje, geganje i teško kretanje. Drevni način sjeda, prekrivenih nogu i ispruženih ruku koji su prakticirali Turci, a danas ga prakticiraju pripadnici muslimanske vjere, na hrvatskom se naziva *turski sjed* a bugarska inačica bi bila *седя по турски*, što bi doslovno značilo *sjediti по турски*.

U korpusu hrvatskih frazema nema toliko mnogo primjera koji se odnose na Turke, jer s njima ipak nismo bili u toliko neposrednu iskustvenom i geografskom kontaktu tijekom povijesti kao npr. Bugari. Međutim, etnici s kojima nije ostvaren direktan kontakt kroz povijest zastupljeni su u frazemima jednog jezika samo ako imaju neku osobito upadljivu osobinu. Takav primjer jest definitivno turski etnik, koji povijesno nije bio toliko dugo i snažno prisutan na teritoriju Hrvatske, ali se pojavljuje u semantički neutralnom frazemu koji opisuje način sjedenja: *sjedi u турском sjedu*, odnosno sjedi prekrivenih nogu. U hrvatskom je jeziku najpoznatiji poredbeni frazem *пушити као Турчин*, koji nije zabilježen u bugarskom jeziku. Taj frazem svakako je školski primjer Lipmanove teze da se stereotipi dugo čuvaju i sporo mijenjaju jer je taj frazem i danas jedan od najčešće korištenih u hrvatskom jeziku. Također, pridodaje im se osobina neiskrenosti frazedom *лагати као Турчин*.

Brojni su frazemi s turskim etnikom zabilježeni i u makedonskom jeziku. Tako se i u makedonskoj frazeologiji također može pronaći frazem *пуши како Турчин*, koji govori o prekomjernoj konzumaciji duhana kod Turaka. U makedonskoj frazeologiji Turci su predstavljeni kao pretjerano ljubomorni frazedom *љубоморен како Турчин*. Povijesno iskustvo, odnosno petostoljetno ropstvo, pridonijelo je tome da se percepcija turskog naroda kao zajednice koja zbog druge religije odstupa od opće društvene norme pretoči u frazem *се радува како Турчин на црвено јајце*, koji Turke

predstavlja kao naivan i neinformiran narod o stvarima iz opće kulture. Također, isti frazem se upotrebljava kod opisivanja naivnog zabavljanja ili radosti zbog nečega, koji opet aludira na nepoznavanje kršćanskih blagdana i običaja, odnosno uskršnjeg bojenja jaja.

Zanimljiva je i percepcija drugih naroda o vanjskom izgledu i običajima Turaka. Turski običaj tradicionalnoga šišanja djeteta uz običaj sunečenja za Bajram opisan je podrugljivim frazemima *потиишан како Турче за Байрам* i *потиишан како Турче за сунет* jer tako ošišana osoba neislamskoj okolini izgleda smiješno. Običaj obrezivanja Turaka zabilježen je i u bugarskoj frazeologiji frazedom *като рязан турчин*. Međutim, običaji jedne kulture često nailaze na nerazumijevanje kod pripadnika drugih kultura, stoga se potonji frazem u bugarskom jeziku koristi kao izraz za tešku i krajnju lijenost. Etimologija je vrlo jednostavna – djeca su nakon sunečenja morala strogo mirovati neko vrijeme i to u ležećem položaju jer nisu mogla sjediti. Tako su ležeći i pila i jela, a to je kod Bugara prešlo u simbol maksimalne lijenosti.

5.11. VLASI

Uzrečicu *Ако гледаш циганите, власите са пак хора* koja govori o netrpeljivosti prema Romima koja je gora čak i od netrpeljivosti prema Vlasima već sam spomenula u poglavlju o Romima. Hrvati bi mogli reći kako sam se za pisanje ovog rada spremala *као влашка млада*, a Bugari bi licemjernu osobu definirali kao *влашка престилка*. U centru Zagreba postoji Vlaška ulica, a Zagrepčani generacijama prenose legendu kako je ime dobila po tome što su stari Purgeri pljuvali s prozora po Vlasima. Međutim, tko su oni doista bili i kako je došlo do negativnih stereotipa o njima malo tko zna. Tko su, dakle ti Vlasi?

Prema Sučeviću, korijen riječi Vlah dolazi od naziva keltskoga plemenskog saveza *Volcae*, koji su živjeli na području današnje južne Francuske, a tijekom željeznog doba počeli su se širiti kroz srednju Europu i na Balkan (Sučević, 2014.). Kada su se Slaveni doselili na područje srednje Europe, započeli su njihovi intenzivni kontakti s romanskim stanovništvom. S Germanima su bili u kontaktu još prije, međutim nisu se nikako mogli sporazumjeti s njima i zaključili su da je to jednako kao da su nijemi. Navodno da je tako došlo do naziva *Nijemac*. No, zanimljivo je kako su od istih tih *nijemih*, odnosno Nijemaca, preuzeli ime koje su oni koristili za

one koje ni jedni ni drugi nisu razumjeli: *volhu*, odnosno *Vlah*. Slaveni su Vlahe tako počeli nazivati Vlasima, iako postoje čak četiri različite grupe Vlaha: *Rumunji*, *Cincari* (nazvani su prema tome kako izgovaraju broj 5, a žive na području Grčke, Makedonije i Albanije), *Meglenorumunji* (žive u jugozapadnoj Bugarskoj i sjevernoj Grčkoj) te *Morlaci* ili *crni Vlasi* (žive na području Dalmatinske Zagore).

Vlahe se kroz povijest i u bugarskom i u hrvatskom jeziku karakteriziralo kao primitivne i neuke, ali i licemjerne. Tako u bugarskom jeziku pronalazimo frazem *върти се като влашка престилка*, a označava licemjernog čovjeka koji mijenja svoje mišljenje ovisno o situaciji. Etimologija se može iščitati iz činjenice da je vlaška *престилка*, odnosno pregača (dio tradicionalne nošnje) često imala dva lica i moglo je se okretati po potrebi. Nadalje, frazemi *власите се давят на края* i *власите се давят на края на Дунава* označavaju osobu koja se sprema što učiniti, ali se na kraju njezina namjera izjalovi. Motivacija za te frazeme je nastala tako što Vlasi, s obzirom da žive na područjima oko rijeke Dunav, često plivaju Dunavom. No, kako su rijeke nepredvidive, česti su slučajevi utapanja. Tako se danas taj frazem koristi za opis čovjeka koji se sprema učiniti što lijepo, ali mu se planovi izjalove i od njegove namjere nastane što ružno. Frazem *мокр влах* također nosi slično značenje iz istih razloga, dok je frazedom *грозен като влашки гологан* definirana ružna osoba. S obzirom da je *гологан* naziv za novčić, moguće je da je vlaški novac bio nepoželjan ili ružan, pa se tako ta karakteristika uvriježila u jeziku i odnosi se na ljude. Također, Vlahe se često pogrdno naziva *crnim Vlasima*, a o tome svjedoči i činjenica da ih se *crnima* nazvalo još u *Zapisu popa Dukljanina* (Kovačec, 2003.).

Prema podacima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, u Hrvatskoj ima samo 29 Vlaha, odnosno 0.00%. To ih čini najmanjom ustavom priznatom nacionalnom manjinom u Hrvatskoj. Prema podacima Nacionalnog statističkog instituta (Национален статистически институт) iz 2011. godine, u Bugarskoj ih ima 3 598. Od toga ih samo 165 materinskim jezikom smatra bugarski, a zanimljivo je kako ih 1 462 materinskim jezikom smatra vlaški, a čak 1 964 rumunjski.

U Hrvatskoj se Vlahe često nazivalo Cincarima, a smatralo ih se izuzetno škrtim ljudima. Stoga je njihovo ime postalo sinonim za škrtarenje, odnosno *cincarenje* i škrtog čovjeka, odnosno *cincara*.

Kako je u srednjem vijeku i kasnije naziv Vlah označavao oštru opoziciju između starosjedilaca i pučanstva koje se doseljuje, nije čudo da su se iz te opozicije u narodu stvorile poslovice i uzrečice u kojima se izražavaju izvjesne karakteristike tog pučanstva. Tako se u Bosni npr. kaže *Ni u loncu suda ni u Vlahu druga*, kod hrvatskih starosjedilaca u Lici se kaže *Ni u moru mire ni u Vlaha vire*, a u Žumberku se kod čakavaca za nekog tko se stidi ili suzdržava kaže da se *drži kaj vlaška mlada*. Kada oko Biokova gori vatra, na Hvaru se kaže da *Vlašiči ogonj goridu*, a u Srbiji *O Turčine, za nevolju kume, a ti, Vlaše, silom pobratime* ili *U bogata Vlaha skupa šenica*.

5.12. ŽIDOV

Klišei, stereotipi i predrasude koje se stoljećima pridaju pripadnicima židovskog naroda uistinu su mnoge. Kroz povijest bili su etiketirani kao bogati, pohlepni, koristoljubivi, proračunati, ali i temeljiti. Međutim, iako su se stereotipi o brojnim narodima kroz povijest uglavnom promijenili, predrasude o Židovima i danas su vrlo aktualne (Nenkova, 2012.). Bugari su, naime, i dalje uvjereni kako su Židovi izrazito bogati. Uz to, nerijetko im se pripisuje i to da su cijeje i škrci te vrlo kapriciozni. Njihov stav jasno se ocrtava i u bugarskoj frazeologiji. Jasno je da se nameće pitanje – zašto je tome tako?

U svijetu je opće uvriježeno mišljenje kako su se Židovi kroz povijest okrenuli zanimanjima poput bankarstva i trgovine. Ta činjenica svakako je istinita, ali je prije svega posljedica toga što je Židovima u kršćanskoj Europi srednjeg vijeka bilo zabranjeno baviti se zanatima ili obradom zemlje. Ono što im je preostalo bili su trgovina i bankarstvo, što se među kršćanima smatralo *nečistim* zanimanjima. Iako se nestankom zabrana Židovima otvorila mogućnost bavljenja i ostalim zanimanjima, pojam o Židovima bankarima ili bolje rečeno lihvarima, ostao je duboko ukorijenjen (Jung – Grimm, 2010.).

U bugarskoj frazeologiji, stereotip o Židovu kao proračunatoj i koristoljubivoj osobi ocrtan je u frazemu *въртя се като обран евреин* i *свирия на еврейска свирка*.

Frazem *еврейски вестник* odnosi se na osobu koja vrlo koncentrirano i temeljito nešto radi. Borjana Bratanova u svom članku *Между истока и*

запада – национални стереotipi в българската фразеология, govori o vrlo zanimljivoj etimologiji toga frazema. Naime, ona navodi kako postoji priča o tome da su Židovi silno voljeli jesti slane bučine pečene sjemenke. Navodno su ih jeli mnogo i to vrlo koncentrirano te je ta aktivnost u narodnom jeziku, posprdno, postala ekvivalentna čitanju novina.

Dva su frazema motivirana slikom odlaska Židova na Božji grob (hadžiluk), i to frazemi *кога се върнат евреите от Божи гроб те кога си дойдат евреите от хаджилък*. Oba su frazema ironična i označavaju da se što neće nikada dogoditi. Motivacijski sklop tih frazema možemo dokučiti prisjećajući se povijesti kršćanstva. Naime, preci današnjih Židova su Isusa osudili na smrt (Anić, 2004:1864), stoga nije za očekivati da će mu isti doći na grob. Sukladno tome, uspoređiv je i motivacijski sklop za pomalo humorističan frazem *бягам като евреин от кръст*. Tim frazemom aludira se na judaizam, odnosno na nepriznavanje Novog zavjeta te se njime opisuje izbjegavanje neke neželjene djelatnosti.

Frazemi s etnonimom Židov uglavnom su negativno konotirani, a zanimljivo je uočiti kako ih se i u hrvatskom i u bugarskom jeziku često naziva pejorativnom razgovornom inačicom tog etnonima, *Čifutima*. Riječ *čifut* dolazi od turske riječi *çifit*, što znači *taksa*. Čifutima su se prvi put nazivali Židovi koji su za vrijeme Turskog Carstva bili bankari, poreznici ili trgovci, odnosno, doslovno, *taksaroši*. No, značenje ove riječi donekle je mutiralo, tako da danas ima općenitu, negativnu konotaciju i odnosi se na dvoličnu osobu, prevaranta ili lopinu. S obzirom da su to sve vrlo negativne konotacije, ne čudi ni činjenica da su kaotična i glasna, prljava mjesta opisana frazemima *като в чифутска хавра* i *като в чифутска чаршия*. Škrtost im se pripisuje u bugarskom jeziku frazemima: *стиснат като евреин* i *какъв си чифут*, a u hrvatskom jeziku frazemom: *škrt kao Židov*.

5.13. BALKAN I AUTOETNONIMSKI FRAZEMI

U radu *Stereotipi mladih Zagrepčana o Balkanu* navedeno je kako su izrazi *Balkan*, *Balkanac*, *balkanstvo* i *balkanština* već od kraja 19. stoljeća poprimili konotacije zaostalosti i političke nesređenosti. Todorova ističe kako se *ovaj geografski pojam transformirao u kulturni, ujedno postavši apstraktnom imenicom i sinonimom „plemenskoga, zaostalog, primitivnoga, barbarskoga“* (Todorova, 1996:7). Tome u prilog ide i

pomicanje granica Balkana, naime za gotovo svaki narod *Balkan* počinje na drugom mjestu. Naime, za Slovence *Balkan* počinje u Hrvatskoj, za Hrvate on počinje u Srbiji ili Bosni i Hercegovini, za Srbe u BiH ili na Kosovu itd. Sve predrasude o primitivizmu, netoleranciji i nasilništvu projiciraju se beziznimno na onu drugu stranu. Tako *Balkance* nije glas da su neškolorani, divlji, sumnjiva morala, zadržti, zavidni i nepopustljivi. Iz toga zaključujemo kako se sam naziv *Balkana* koristi kao svojevrsni stereotip, odnosno kao riječ koja govori sama za sebe i koju nije potrebno obrazlagati. Dovoljno je reći – taj je *Balkanac* – i svi stereotipi ujedinjeni su u samo jednoj riječi.

Iako je Bugarska i sama balkanska zemlja, stereotipi koji su stvoreni o Balkanu nisu zaobišli ni bugarsku frazeologiju. Tako ćemo u bugarskom jeziku pronaći frazeme poput *балкански инат* i *балкански манталитет*, koji objedinjuju zavist, nepopustljivost, inat i koristoljublje. Također, čovjek koji vodi sumnjiv način života i koji ima sumnjivu reputaciju, opisan je frazomom *тъмен балкански субект*.

U bugarskom jeziku, za razliku od hrvatskog, prisutni su i autoetnonimski frazemi koji s dozom humora i sarkazma pretežitom opisuju negativne i naglašene ironične konotacije. Dok se etnonimski frazemi zasnivaju na ustaljenim predodžbama o pripadnicima drugih naroda, kod autoetnonimskih frazema izražavaju se predodžbe o vlastitom narodu. Neki to smatraju vrlo neobičnom pojavom, možda čak i mazohizmom, međutim ne i Bugari. Oni su poznati po svom smislu za humor i samoironiju.

Tako u bugarskom jeziku pronalazimo frazeme *типично български* i *хубава работа, ама българска*, koji ironiziraju Bugare. Moguće da je porijeklo takvog stava prema vlastitom narodu proizašlo iz jednog od klasika bugarske književnosti, romana *Бай Ганьо*, autora Aleka Konstatinova. *Baj Ganjo* je s vremenom postao simbol prosječnog Balkanca, socijalni, nacionalni i psihološki stereotip – neobrazovan, sirov, zadržt i koristoljubiv.

Bugarski smisao za humor i samoironiju u posljednje je vrijeme obišao i svijet. Mladi grafički dizajner Janko Cvetkov napravio je atlas koji je poprilično zaintrigirao svjetsku javnost, a zove se *Атлас на предразсъдъците*, odnosno *Atlas predrasuda*. Mladi je umjetnik tako objavio kartu Europe, na kojoj je slikovito prikazao kako Bugari vide Europu. Na Slici 1 prikazano je kako Bugari, osim što ne poznaju naročito granice unutar Europe, na Rusiju gledaju kao na velikog brata, na Mađarsku

kao na zemlju porno zvijezda, za Hrvatsku misle da je dio *Srpskohrvatske* države, dok na Srbiju gledaju kao zemlju totalnih luđaka. Za BiH misle da su u totalnom kaosu, Švicarsku vide kao zemlju novca, Italiju kao zemlju špageta, a Norvešku kao daleku zemlju iza sedam mora i sedam gora.

Slika 1. Atlas predrasuda, prema Janko Cvetkov

Međutim, nisu svi autoetnonimski frazemi šaljiva i samoironična karaktera. Frazemi *българският чадър* i *българската следа* povezani su s ubojstvom pisca Georgija Markova i pokušaja atentata na papu Ivana Pavla II.

Niti Hrvati nisu ostali nespomenuti u bugarskoj frazeologiji. Naime, frazem *лана като хърватин* označava nekoga tko puno previše, neuredno i degutantno jede. Porijeklo spomenutog frazema jest citat iz romana *Българи от старо време* Ljubena Karavelova, a preko njega su ga usvojili i ostali Bugari. Međutim, frazem danas nije previše frekventan i mladi Bugari s njime najčešće nisu upoznati. Međutim, neminovno je kako bi bilo vrlo zanimljivo saznati kako je Karavelovu palo napamet reći da netko *лана* baš kao Hrvat.

6. ZAKLJUČAK

Riječ *stereotip*, kao što je poznato, znači: oponašani oblik, shema, primjerice kopija u tiskari proizvedena prema matrici koja odgovara originalu. Stereotip je, dakle, izrazito pojednostavljena generalizacija o nekoj grupi ljudi, koja ne uočava individualne razlike. Oni nisu isključivo negativni, iako su upravo takvi upravo u velikoj većini. Takav način kolektivnog znanja, olakšava nam stvaranje jednog pamćenja.

Takvi procesi *olakšavanja pamćenja* oduvijek su prisutni u ljudskoj svijesti i kulturi, a kao takvi ostaju zabilježeni i u jeziku. Iako se s vremenom predrasude mijenjaju ili dokidaju, one zauvijek ostaju urezane u jeziku. O tome nam svjedoči izuzetno pozitivan stav mladih Bugara prema Armencima, ali i negativno obojeni frazemi o istima, kao i pojava hipokoristika za Rome u hrvatskom i bugarskom jeziku. Stoga je proučavanje kulturoloških i socioloških promjena u društvu vrlo zanimljivo iz perspektive frazeologije. Jer, iako je frazeologija tradicionalno lingvistička disciplina, njezina participacija u društvu i kolektivnoj svijesti nije zanemariva. Naime, frazeološki je sustav kopija civilizacijskog ustrojstva jednog vremena. Taj je sustav inventar – inventar jednog vremena, jedne kulture, jedne svijesti, inventar mogućih osobina i inventar struktura odnosa. Frazemi su, najjednostavnije rečeno, iskustvo jednog naroda u jednom vremenu. Upravo to je ono što frazeologiju čini toliko posebnom – ona je pogled u prošlost. I kao takva je primjenjiva i izvan lingvističkog konteksta, stoga može poslužiti i kao pouka budućim generacijama.

Analizirani korpus pokazuje način kako se iz određene perspektive klasificiraju i prikazuju etnonimi ili toponimi koji su prikazani kao tipični predstavnici, odnosno prototipovi svojih grupa. Prikazana perspektiva u različitim sredinama može biti jednaka, ali i različita. Na osnovi analiziranog korpusa dokazano je kako je interkulturalna raznolikost zabilježena u frazemima bugarskog jezika te potvrđuje da su predrasude i stereotipi predodžbe koje dijele ljudi s istom kulturnom osnovom, a te predodžbe svjedoče o sličnostima i različitostima koje pronalazimo u svijetu oko nas.

Frazemi koji su uvršteni u korpus ne prikazuju nužno najsuvremenije frazeme s etničkim ili toponimskim sastavnicama te ne oslikavaju nužno najnovije predrasude i stereotipe koje imaju Bugari prema drugim narodima. Oni naprosto donose sliku uvjerenja koja su ili su bila ukorijenjena u narodu. S obzirom na to da niti predrasude niti stereotipi nisu univerzalni i točni sudovi, ali svakako postoje u sklopu svake kulture i kao takvi se sporo mijenjaju, mišljenja sam kako frazemi s etnonimskom komponentom ostavljaju dovoljno prostora za daljnju analizu i proučavanje posebnosti jednog jezika i kulture.

7. RJEČNICI

7.1. RJEČNIK FRAZEMA IZ FRAZEOLOŠKOG RJEČNIKA

Ако ще и турско да стане	1. Neminovno će se dogoditi ili ostvariti ono što je izraženo u glavnoj rečenici 2. Nikada, ni u kakvim okolnostima, neće se dogoditi ili ostvariti ono što je izraženo u glavnoj rečenici
Албански реотан съм	<i>žarg. ponižavajuće</i> Teško shvaćati, razumjeti, teško opažati
Арменска ми е устата	<i>reg.</i> Puno govoriti, biti lajav; ne može ga se nadglasati; hvalisavac
Бързам като циганче пред майка си	<i>reg.</i> Pokazivati nestrpljivost, žuriti reći ili učiniti što nepromišljeno.
Бягам като евреин от кръст	Uporno izbjegavati <i>koga</i> ili <i>što</i> , zazirati od <i>koga</i> ili <i>čega</i>
Бял като арап < ин >	<i>ironično</i> Izrazito crn
Въртя се като циганин (циганка) в черква	<i>reg.</i> Motati se, skitati, biti besposlen, ne željeti započeti i završiti kakav ozbiljan posao

Загрявам като албански реотан	<i>žarg. ponižavajuće</i> Teško shvaćati, razumjeti, teško opažati
Имам албански реотан (реотани)	<i>žarg. ponižavajuće</i> Teško shvaćati, razumjeti, teško opažati
Имам арменска уста	Puno govoriti, biti lajav; ne može ga se nadglasati; hvalisavac
Имаш много здраве <от арменския поп>	Neće biti tako kako je tko poželio ili navikao
Като арап <ин> черен	Jako, izrazito crn
Като брадат (влашки) циганин лъжа	Puno lagati
Като дърт циганин лъжа	Puno lagati
Като заклан турчин спя	Jako duboko, tvrdo spavati
Като турско гробище мълча	Uporno šutjeti, ne progovoriti
Като циганин лъжа	Puno lagati
Като циганин се напивам	Jako se napiti, biti mrtav pijan
Като циганин черен	Jako, izrazito crn
Кога се върнат евреите от Божи гроб	<i>ironično</i> Nikada
Кога си дойдат евреите от хаджилък	<i>ironično</i> Nikada

На гръцките календи	<i>ironično</i> Nikada; Ad Calendas Graecas
Нарязвам се / нарежа се като мъртъв циганин	Jako se napiti, biti mrtav pijan
Правя се на американец	Pretvarati se neobaviješten, nevješt, kao da nije upućen <i>u što</i> ; praviti se naivnim, glupavim
Правя се на јапонец	Pretvarati se neobaviješten, nevješt, kao da nije upućen <i>u što</i> ; praviti se naivnim, glupavim
Сякаш има циганска пепел на гащите си	<i>reg. grubo</i> 1. Upotrebljava se za čovjeka kojega je uhvatilo silno nestrpljenje nakon što je bio dugo zatvoren ili previše ograničavan u čemu 2. Upotrebljava se obično za dijete koje ne može stajati mirno na jednom mjestu, ne sjedi mirno i neprestano luduje

7.2. RJEČNIK FRAZEMA IZ FRAZEOLOŠKIH RADOVA

Азиатска жестокоост	Neobuzdanost, agresija
Азиатски нрави	Neobuzdanost, agresija
Азиатски разкош	Živjeti luksuznim načinom života
Азиатско търпение	Veliko strpljenje
Ако гледаш циганите, власите са пак хора.	Ako pogledaš Cigane, vidjet ćeš da su i Vlasi ljudi.
Албански бункер	Nefunkcionalna i neprivaљна грађевина
Американско надаване	Lutрија u kojoj svaki sudionik nudi iznos за kakav предмет
Арменска визита	Ostati predugo u gostима
Арменско гости	Biti neodgojen, biti nepristoјan
Африканска жега	Nepodnošљива врућина
Балкански инат	Zavist, nepopustљивост, инат i koristolјубље
Балкански манталитет	Zavist, nepopustљивост, инат i koristolјубље
Бел като арапин	<i>ironiљno</i> Izrazito crn

Бел като египтин ‘циганин’	<i>ironično</i> Izrazito crn
Българската следа	Bugarski trag
Българският чадър	Bugarski kišobran
Бяла като гъркиня	Žena bijele puti
Вдън гори тилилейски	Daleko i nepristupačno mjesto
Власите се давят на края	Osoba koja se sprema što učiniti, ali se njezin plan izjalovi
Власите се давят на края на Дунава	Osoba koja se sprema što učiniti, ali se njezin plan izjalovi
Вървя като в турски гробища	Tromo hodati, gegati se, teško se kretati
Върти се като влашка престилка	Licemjerna i dvoлична osoba
Въртя се като обран евреин	Nervozno promatrati, bilježiti sve što može biti od pomoći
Гаранция Франция	Nikakva garancija
Гледам като индианец пишеща машина	Čovjek koji se loše snalazi s tehnikom
Гол като циганин	Siromašan čovjek
Голямо италианско семейство	Velika, proširena i sretna obitelj

Грозен като влашки гологан	Ružan čovjek
Гърците са по-големи турци от турците	Despotski odnos prema kome
Гръцки шамар	Snažan šamar
Дебел като (цигански) тъпан	Debeo čovjek
Дрипава като циганка	Odrpan, dronjav čovjek
Докле /Дорде/ циганинът има клещи, не си гори ръцете	Dok može, Ciganin neće raditi već krasti
Еврейски вестник	Koncentirano raditi što (nevažno)
Египетски труд	Izrazito težak rad
Здрав като битолски просяк	Zdrav čovjek
Зная колкото свиня гръцки	Ne govoriti strani jezik
Измъквам се по английски	Nezapaženo otići, otići bez pozdrava
Испаднал германец	Osoba koja živi u velikom siromaštvu ili osoba neuglednog izgleda
Имам много здраве от арменския поп	Izraz neslaganja

Индианска нишка	U koloni, jedan iza drugog
Какъв си чифут	Škrta osoba
Като в американски езикът	Situacija u kojoj postoji kriminal i nasilje
Като влашка престилка	Licemjerna i dvolična osoba
Като в турски сериал	Stabilnost, otpornost
Като в турско робство	Jako težak život
Като в цигански ишлик/ катун	Prljavo, neuredno mjesto
Като в чифутска хавра	Kaotično, glasno mjesto, vreva
Като в чифутска чаршия	Kao na židovskoj čaršiji; kaotično, glasno mjesto, vreva
Като индианец	Čovjek koji se loše snalazi s tehnikom
Като египетски фараон	Dominantna pozicija, ravnodušnost
Като руски мужик	Čovjek koji je inertan, tradicionalist i koji konzumira veliku količinu alkohola
Като рязан турчин	Lijen čovjek
Като швейцарски часовник	Izrazito točan

Китайска стена	Potpuna izoliranost od vanjskih utjecaja
Китайско писмо	Što nerazumljivo
Конски впряг „руска тройка”	Konjska zaprega
Крадлив като циганин	Kradljivac
Кръвосмешение по гръцки	Grčki incest
Летящият холандец	Čovjek koji se ne zadržava na jednom mjestu
Минавам като през турски гробища	Proći bez da se pogleda koga
Мокър влах	Osoba koja se sprema što učiniti, ali se njezin plan izjalovi
Мома англичанка	Djevojka koja se pravi fina, ne ponaša se prirodno i hini da je dama
Наклат се като битолски просяк	Debeo čovjek
На патагонски	Na nerazumljivom jeziku
Ни турчин, ни българин	Neodređeno
Номерът на китайката	Lukav, podao trik
Ограждам/ отделям някого с китайска стена	Izolirati koga od vanjskog svijeta

Оплачи се на арменския поп	Nema pomoći u rješavanju problema; što se neće dogoditi, nema svrhe žaliti se kome
Паркирал като румънски тираджия	Неправилан i problematičan način parkiranja
Пиян като казак	Jako pijan
По-зле от турско робство	Jako težak život
Преппнал е арабското	Nadvladao je teškoću
Пуши като дърта циганка	Stara žena koja puši
Расположил съм се като паша	Živjeti oholo i u blagostanju
Свиря на еврейска свирка	Koristoljubiv čovjek
Седя по турски	Sjediti skupljenih i prekrivenih nogu
Станал съм арменски поп	Čovjek kojemu se obraćaju za pomoć u nevolji, ali nema pomoći u rješavanju problema; nema svrhe žaliti se
Стиснат като еверейн	Izrazito škrta osoba
Типично български	<i>ironično</i> Loše

Тъмен балкански субект	Čovjek sa sumnjivom reputacijom, koji vodi sumnjiv način života
Тъмна Индия	Neobično, nerazumljivo
Француз акълия	Čovjek koji o svemu ima mišljenje, sveznalica, pametnjaković
Хващам някого като френец	Uхватiti koga u trenutku kada čini što loše, kakvo zlo
Ходи като циганин/ циганка	Biti prljav (prljava)
Ходи като катунарка	Biti prljav
Ходи като хърватин	Neuredan, nemaran, zapušten čovjek
Ходя като изпаднал германец	Neuredan, nemaran, zapušten čovjek
Хубава работа, ама българска	<i>ironično</i> Loš posao, loša situacija
Хубава работа, ама циганска	Neodobranje čega, neslaganje s čime
Циганин пастърма суши ли	1. Željati nešto s kakvog mjesta koje je najneprikladnije 2. Biti jako gladan, stoga i nestrpljiv
Циганска ведричка/ ведрица	Mješavina raznog voća

Циганска вулия/ циганска торба	Predmet u kojem se nalazi mnogo, obično raznih i nepotrebnih stvari
Циганска душа	Čovjek koji se raduje sitnicama i ne misli na ozbiljne stvari
Циганска любов/ циганска мечта	Limena/ kositrena peć na drva
Циганско лято	Razdoblje toplog i suhog vremena u jeseni; <i>bablje ljeto</i> .
Циганска му работа	Negativan odnos prema problemima
Циганско сърце	Nestrpljiva osoba koja se raduje sitnicama
Червенея се като битолски просяк	Rumen, crven, zdrav čovjek
Червен като балдевски просяк	Rumen, crven, zdrav čovjek
Черна като циганка	Osoba tamnije puti
Чист че гато се е родил в цигански ишлик	<i>ironično reg.</i> Biti prljav
Чувствам се като европеец	Stabilnost, otpornost

7.3. RJEČNIK IZRAZA S TOPONIMSKOM ILI ETNONIMSKOM
SASTAVNICOM

Английска закуска	Engleski doručak
Английски костюм	Ženski ili muški kostim, израђен po mjeri s visokim reverom
Английски парк	Park koji je nalik prirodnom pejzažu
Арабска питка	Arapska pita
Арабски цифри	Arapske znamenke
Виенска кифла	Bečka kifla
Виенска сладкарница	Bečka slatičarnica
Виенски салон	Bečki salon
Виенски стол	Bečki stolac
Виенски шницел	Bečki odrezak
Виенско кафе	Bečka kava
Виенско колело	Bečki bicikl
Грџка драма	Grčka drama

Гръцка питка	Grčka pogača
Гръцка прическа	Grčka frizura
Гръцка салата	Grčka salata
Гръцки нос	Grčki nos
Римски цифри	Rimske znamenke
Руска баня	Ruska kupelj
Руска зима	Ruska zima
Руска партенка	Osoba koja očigledno laže i izmišlja
Руска рулетка	Ruski rulet
Руска салата	Ruska salata
Сибирски мраз/ студ	Velika, oštra hladnoća/studen
Татарско кюфте	Tatarska ćufta – <i>pljeskavica</i>
Турска баня	Turska kupelj
Турска тоалетна	<i>Čučavac</i>
Турски хляб	Turski kruh
Турско кафе	Turska kava

Френска целувка	Francuski poljubac
Френски кок	Francuska punđa
Френски монетник	Francuska naprava za razvrstavanje kovanog novca
Френски хляб	Francuski kruh; <i>francuz</i> .
Шведска маса	Švedski stol

8. POPIS LITERATURE

Allport, W. Gordon. 1954. The nature of prejudice. Doubleday Anchor Books. Garden City, NY.

Aronson, Elliot; Wilson, D. Timothy; Akert, M. Robert. 2005. Socijalna psihologija. Mate: Zagrebačka škola ekonomije i managementa. Zagreb.

Bremer, Thomas. 1996. Religion und Nation im Krieg auf dem Balkan. Bonn.

Burda, Sergej. 2009. Sažeta povijest Ukrajine i ukrajinskog naroda od najstarijih vremena do Narančaste revolucije 2004. godine. Hrvatsko – ukrajinsko društvo. Zagreb.

Cotterell, Arthur. 2003. Enciklopedija bogova i legendi starih Grka, Rimljana, Kelta i Nordijaca. Leo Commerce. Rijeka.

Fink–Arsovski, Željka. 2002. Poredbena frazeologija – pogled izvana i iznutra. FF-press. Zagreb.

Kovačec, August. 1993. Status kontinentalnih balkanskoromanskih idioma i „relativistički pristup“. FF-press. Zagreb.

Kulcsár Szabó, Ernő; Oraić Tolić Dubravka. 2006. Koncepti identiteta u srednjoeuropskim identitetima. FF-press. Zagreb.

Menac, Antica. 2007. Hrvatska frazeologija. Knjigara. Zagreb.

Mitologija. Mitovi, legende i vjerovanja. 2004. Dušević & Kršovnik. Rijeka.

Pennington, C. Donald. 2001. Osnove socijalne psihologije. Naklada Slap. Jastrebarsko.

Simić, O. 1988. Sadržaj kognitivnih reprezentanata etničkih stereotipa. Diplomski rad. Filozofski fakultet. Zagreb.

Supek, Rudi. 1973. Društvene predrasude: Socijalno-psihološka razmatranja. Radnička štampa. Beograd.

Taylor, Allan John Percival. Uzroci Drugog svjetskog rata. 1994. Nakladni zavod Znanje. Zagreb.

Todorova, Maria. 1996. The construction of a Western Discourse of the Balkans. *Etnološka tribina*. 19:7-25.

Vukanović, Tatomir. 1983. Romi (Cigani) u Jugoslaviji. Nova Jugoslavija. Vranje.

RJEČNICI:

Anić, Vladimir. 2006. *Veliki rječnik hrvatskog jezika*. Novi Liber. Zagreb.

Menac, Antica; Fink–Arsovski, Željka; Venturin, Radomir. 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.

Нанова, Ани. 2005. *Фразеологичен синонимен речник на българския език*. Хейзъл. София.

ČASOPISI:

Lewis, Kristian. Ima ih kao Kineza.

<http://www.matica.hr/vijenac/359/Ima%20ih%20kao%20Kineza/>
(pristupljeno 14.3.2014.)

Mesinger, B. Hrvatska frazeologija kao kulturno-antropološki fenomen. //

Riječ: časopis za slavensku filologiju / [glavni i odgovorni urednik Milan Nosić]. 3 (1997), 2 ; str. 59-70.

Ribarova, Slavomira. Češki, makedonski i hrvatski etnonimski poredbeni frazemi. // *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim III*. [urednica Dubravka Sesar] (2013.) str. 167-172

Turk, M. Naznake o podrijetlu frazema. // *Fluminensia*: časopis za filološka istraživanja 1-2 (1994), str. 37-47.

INTERNETSKI IZVORI

Браганова, Бояна. Между изтока и запада - национални стереотипи в българската фразеология. <http://www.uni-vt.bg/1/?page=6305&zid=70> (pristupljeno 14.3.2014.)

Buljubašić, Eni. Stereotip stranca u početničkim udžbenicima inojezičnog hrvatskog. file:///C:/Users/Anek/Downloads/Eni_Buljubas_ic.pdf (pristupljeno 14.3.2014.)

Димова, Ана. Ние и другите във фразеологията: балканско европейски измерения. http://liternet.bg/publish9/ana_dimova/nie.htm (pristupljeno 14.3.2014.)

Hrvatski jezični portal <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=main> (pristupljeno 14.3.2014.)

Jung – Grimm, Timea. Klišeji o židovima i njihova pozadina. <http://www.dw.de/kli%C5%A1eji-o-%C5%BEidovima-i-njihova-pozadina/a-5689175> (pristupljeno 14.3.2014.)

Колева, Даниела. Познаваме ли се на Балканите? <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=88&WorkID=3526&Level=1> (pristupljeno 14.3.2014.)

Лукова, Деляна. Иди се оплачи на арменския поп!
<http://www.marica.bg/%D0%B8%D0%B4%D0%B8-%D1%81%D0%B5-%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%87%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B0%D1%80%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%BF!-news10548.html> (pristupljeno 25.5.2014.)

Merriam - Webster *Online Dictionary* <http://www.merriam-webster.com/> (pristupljeno 25.5.2014.)

Национален статистически институт

<http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R9.aspx> (pristupljeno 14.3.2014.)

Ненкова, А. Кого обичат и кого недолюбват българите?.

<http://www.dw.de/%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%87%D0%B0%D1%82-%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%B2%D0%B0%D1%82-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5/a-16255830> (pristupljeno 14.3.2014.)

PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJA ONLINE <http://proleksis.lzmk.hr/> (pristupljeno 14.3.2014.)

Sučević – Međeral, Krešimir. <http://anwa.com.hr/2014/03/01/otkud-vlasi-u-zagrebu/> (pristupljeno 25.5.2014.)

Šakaja, Laura. Stereotipi mladih Zagrepčana o Balkanu. Prilog proučavanju imaginativne geografije. <http://postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/files/155/03-Sakaja.geografija.pdf> (pristupljeno 14.3.2014.)

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina

http://www.uljppnm.vlada.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=9&Itemid=51 (pristupljeno 14.3.2014.)

Витанова, Марияна. Външният вид на българина, отразен в устойчивите сравнения. <http://www.tksi.org/SUB/papers/2-2/2-2-40.pdf> (pristupljeno 14.3.2014.)

EDICIJA A-302

Klub studenata južne slavistike A-302

Ana Popović

ETNIČKI STEREOTIPI U BUGARSKOJ FRAZEOLOGIJI

Knjiga 4

Objavljivanje knjige omogućili:

Filozofski fakultet u Zagrebu i Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu

Urednik:

Hrvoje Japirko

Zagreb, prosinac 2015.

ISBN 978-953-58388-7-6

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000921487.